

**Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Ηπείρου**  
**Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας**  
**Τμήμα Λογιστικής**

**Πτυχιακή Εργασία**

**Η Ανεργία των Γυναικών**  
**στην Ευρωπαϊκή Ένωση**  
**αίτια και πολιτικές αντιμετώπισης**

Εισηγητής:

Δρ. Ναζάκης Χάρης  
Επικ. Καθηγητής

Επιμέλεια:

Ρηγούτσου Αικατερίνη  
Α.Μ. 541



# **ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ**

## **ΕΙΣΑΓΩΓΗ**

### **1. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ**

- 1.1 Οι μορφές και τα αίτια της ανεργίας
- 1.2 Η ανεργία στην Ελλάδα και την Ε.Ε
- 1.3 Οι κοινωνικές επιπτώσεις της ανεργίας

### **2. Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ**

- 2.1 Οι γυναίκες το πιο φτηνό “τμήμα” της εργατικής τάξης
- 2.2 Η ανεργία των γυναικών στην Ελλάδα και Ε.Ε.
- 2.3 Οι γυναίκες στην ευμετάβλητη αγορά εργασίας

### **3. Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ**

- 3.1 Η αντιμετώπιση της ανεργίας γενικά και ειδικά στις γυναίκες
- 3.2 Η αντιμετώπιση της ανεργίας των γυναικών στην Ελλάδα και στην Ε.Ε.

## **ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ**

## **ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

## **ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ**

- I. Η ανεργία είναι ένα μείζον κοινωνικό-οικονομικό πρόβλημα για την ανθρωπότητα και αποτελεί την πρώτη ίσως προτεραιότητα της Ε.Ε και την μεγαλύτερη πρόκληση στα επόμενα χρόνια.
  
- II. Επαναπροσδιορισμός του ρόλου της γυναίκας στην υπάρχουσα αγορά εργασίας της Ε.Ε.

## **ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι να περιγράψει και να αναλύσει την υπάρχουσα κατάσταση που επικρατεί τα τελευταία χρόνια στην Ε.Ε, σε σχέση με το επίπεδο και την τάση της ανεργίας και πώς αυτή συνδέεται με την εξέλιξη της απασχόλησης των γυναικών. Ταυτόχρονα διερευνώνται τα ειδικότερα αίτια που σχετίζονται με την εξέλιξη της απασχόλησης των γυναικών και προτείνονται ενεργητικές πολιτικές για την καταπολέμησή της.

Η προσέγγισή μας στο θέμα της γυναικείας εργασίας – όπου ο όρος “εργασία” αναφέρεται τόσο στην απασχόληση όσο και στην **ανεργία** - στηρίζεται σε δύο παραδοχές.

**Πρώτη:** Η αμειβόμενη εκτός σπιτιού εργασία καταλαμβάνει κεντρική θέση και σημασία στη ζωή των γυναικών σήμερα, στο πλαίσιο των σύγχρονων κοινωνικών και οικονομικών δομών.

**Δεύτερη:** Για λόγους ιστορικούς η γυναικεία εργασία διέπεται από προκαταλήψεις και ιδεολογήματα, τα οποία επηρεάζουν, όχι μόνο το εργασιακό περιβάλλον, αλλά και την ίδια την εκπαιδευτική διαδικασία στην οποία εντάσσεται η γυναίκα, με αρνητικές για την ίδια συνέπειες.

Το στοιχείο αυτό ,εξάλλου-της άνισης μεταχείρισης-επιδεινώνεται από τους πολλαπλούς ρόλους τους οποίους καλείται να διεκπεραιώσει.

Με άλλα λόγια η γυναίκα δεν εργάζεται μόνο για βιοποριστικούς λόγους. Εργάζεται γιατί έτσι συμμετέχει στο κοινωνικό γίγνεσθαι, γιατί έτσι εξασφαλίζει, ίσως, μεγαλύτερη οικονομική ανεξαρτησία και συνεπώς αυτονομία, γιατί με τον τρόπο αυτό ισορροπεί με τον εαυτό της και το περιβάλλον της.

Επομένως η εργασιακή ανασφάλεια, οι χαμηλότερες αμοιβές, οι δυσκολίες προαγωγής και ανάληψης υπεύθυνης θέσης, που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες συγκριτικά με τους άνδρες συναδέλφους τους, δημιουργούν ένα πλέγμα παραγόντων που τις ωθεί -ως εργαζόμενες- και τις συγκρατεί σ’ αυτό που ονομάζουμε **“δεύτερη ταχύτητα”**.

## **ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ**

---

Στην οικονομική φιλολογία γίνεται διάκριση μεταξύ διάφορων τύπων ανεργίας που αντιμετωπίζουν οι διάφορες χώρες ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξής τους.

Έτσι στην περίπτωση της τυπικής αναπτυγμένης οικονομίας μιλάμε για:

- I. Διαρθρωτική ανεργία (structural unemployment)**
- II. Ανεργία τριβής (frictional unemployment)**
- III. Κυκλική ανεργία (cyclical unemployment)**
- IV. Συγκαλυμμένη ανεργία (disguised unemployment).**

**Διαρθρωτική ανεργία:** Δημιουργείται είτε από την διαθεσιμότητα παραγωγικών συντελεστών, πηγών ενέργειας κ.τ.λ είτε από τις νέες τεχνολογικές προόδους.

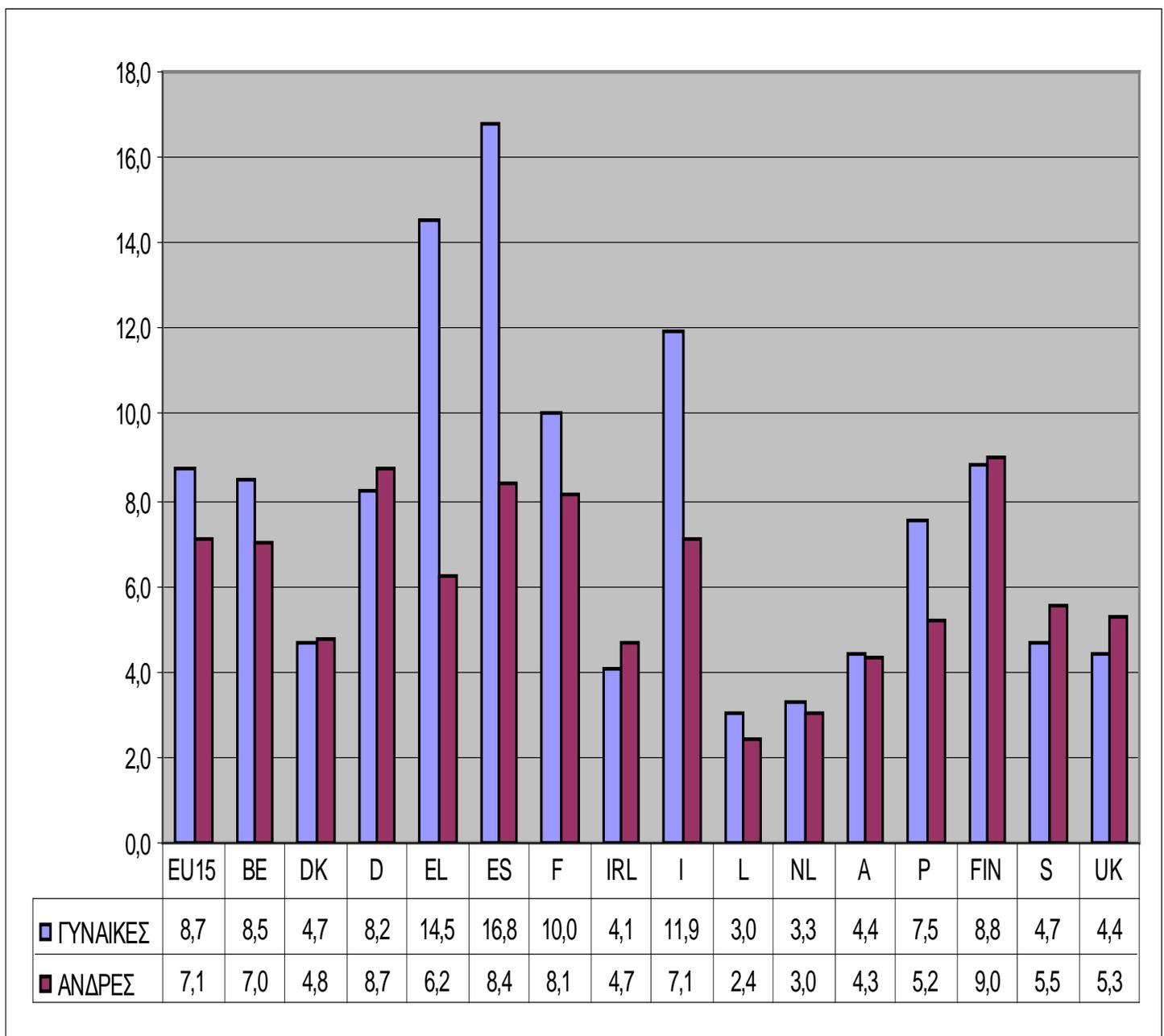
**Ανεργία τριβής:** Εμφανίζεται κυρίως σαν αποτέλεσμα της εκούσιας διακοπής απασχόλησης του εργαζόμενου για ένα χρονικό διάστημα προκειμένου να βρει καλύτερη εργασία.

**Κυκλική ανεργία:** Είναι το αποτέλεσμα της ανεπαρκούς ζήτησης στην οικονομία και υποδηλώνει περίοδο οικονομικής δυσπραγίας.

**Συγκαλυμμένη ανεργία:** Τα άτομα που συμπεριλαμβάνονται στην κατηγορία αυτή είναι υποαπασχολούμενα παρά εντελώς άνεργα. Το πρόβλημα με την συγκαλυμμένη ανεργία βρίσκεται στην χαμηλή παραγωγικότητα του εργαζομένου.

Στην Ελλάδα η ανεργία των γυναικών είναι 50% υψηλότερη από την ανεργία των γυναικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στην Ελλάδα το ποσοστό ανεργίας των γυναικών (14,5%) είναι διπλάσιο από αυτό των ανδρών (6,2%).



# ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

---

Η ανεργία παραμένει το υπ' αριθμόν ένα κοινωνικό – οικονομικό πρόβλημα στην Ευρώπη, ενώ τα τελευταία χρόνια λαμβάνει συνεχώς και μεγαλύτερες διαστάσεις στην χώρα μας.

Οι **οικονομικές επιπτώσεις** της ανεργίας

- στην ανάπτυξη,
  - την παραγωγικότητα, και
  - τη διανομή του εισοδήματος
- γίνονται ευκολότερα κατανοητές διότι επιδέχονται συγκεκριμένη ποσοτική έκφραση.

Όμως οι **κοινωνικές επιπτώσεις**

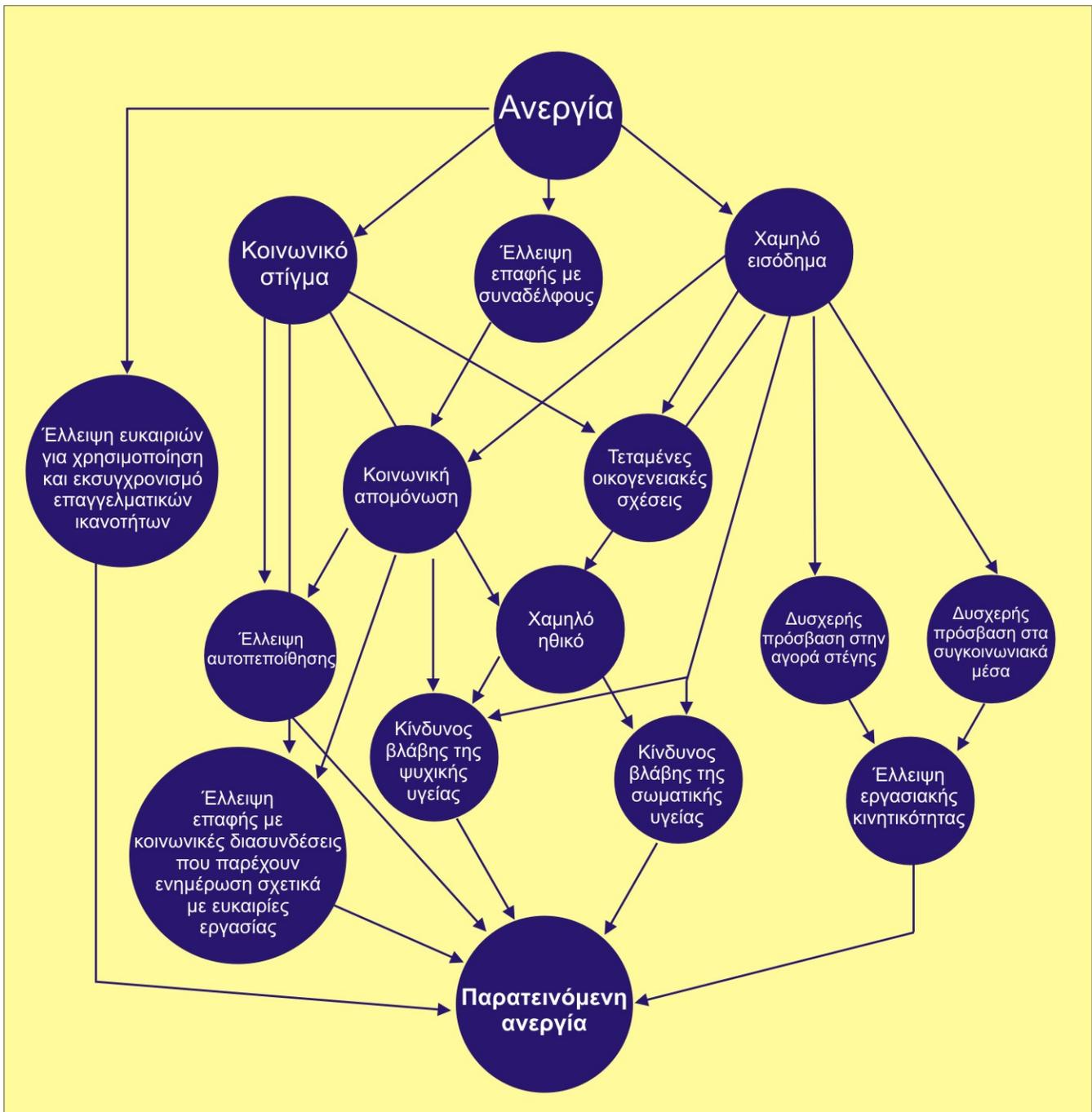
δηλαδή η “σκοτεινή πλευρά” της ανεργίας, είναι αυτές που δημιουργούν μια πραγματικά εφιαλτική εικόνα:

- **ανασφάλεια,**
- **περιθωριοποίηση,**
- **απόγνωση,**
- **έξαρση βίας –εγκληματικότητας και ναρκωτικών,**
- **αποδιοργάνωση κοινωνικού ιστού,**
- **μεταναστευτικά ρεύματα- ανομοιογένεια.**

Μια κοινωνία στην οποία ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού είναι άνεργο, με έντονες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, αντιπαλότητες δυσφορία και αβεβαιότητα για το μέλλον, παρουσιάζει έντονα φαινόμενα αλλοτρίωσης και ανομίας Εμφανίζεται:

- χαλάρωση της κοινωνικής συνοχής,
- αποδυνάμωση των κοινωνικών δεσμών και
- αντικατάστασή τους με μια διαδικασία αντιπαράθεσης και αποσύνθεσης.

Καθώς η ανεργία παρατείνεται, μπαίνει σε λειτουργία μια διαδικασία φθοράς, η οποία σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας, είναι μια ελικοειδής πτωτική πορεία παρακμής, που παραστατικά απεικονίζεται στο σχήμα που ακολουθεί.



**Πηγή:** Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας, Δουβλίνο

## **ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΟ ΠΙΟ “ΦΤΗΝΟ” ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ**

---

- I. Οι γυναίκες συγκεντρώνονται σε κλάδους και θέσεις εργασίας χαμηλών μισθών και ημερομισθίων.**
- II. Οι γυναίκες απασχολούνται σε μαζική έκταση κυρίως σε τομείς εργασίας που είναι από τους πιο κακοπληρωμένους και έχουν μικρότερη επαγγελματική εξέλιξη έναντι των ανδρών.**
- III. Με τις αντιδραστικές αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις, η επιδείνωση των όρων πώλησης της εργατικής δύναμης είναι μεγαλύτερη για τις γυναίκες.**

### **ΑΛΛΟΔΑΠΕΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ**

---

Σύμφωνα με έρευνα του Εθνικού Παρατηρητηρίου Απασχόλησης (ΕΠΑ 1999), πλειοψηφία των μεταναστών εργάζονται στην χώρα:

- ως ανειδίκευτοι εργάτες,
- απασχολούνται κυρίως στον αγροτικό τομέα,
- έχουν χαμηλό ή μέσο επίπεδο εκπαίδευσης,
- οι συνθήκες ζωής τους είναι άθλιες.

# ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

---

**Το Ελληνικό εργατικό δυναμικό** εμφανίζει τα χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής σε προγράμματα επαγγελματικής επιμόρφωσης, ενώ εργάζεται περισσότερο.

## **Η ανεργία των γυναικών αυξάνεται**

ιδιαίτερα μετά τα 20, με κύρια συγκέντρωση των ανέργων στις ηλικίες 30-44, ηλικία που η γυναίκα τεκνοποιεί και ασχολείται με την φροντίδα των παιδιών

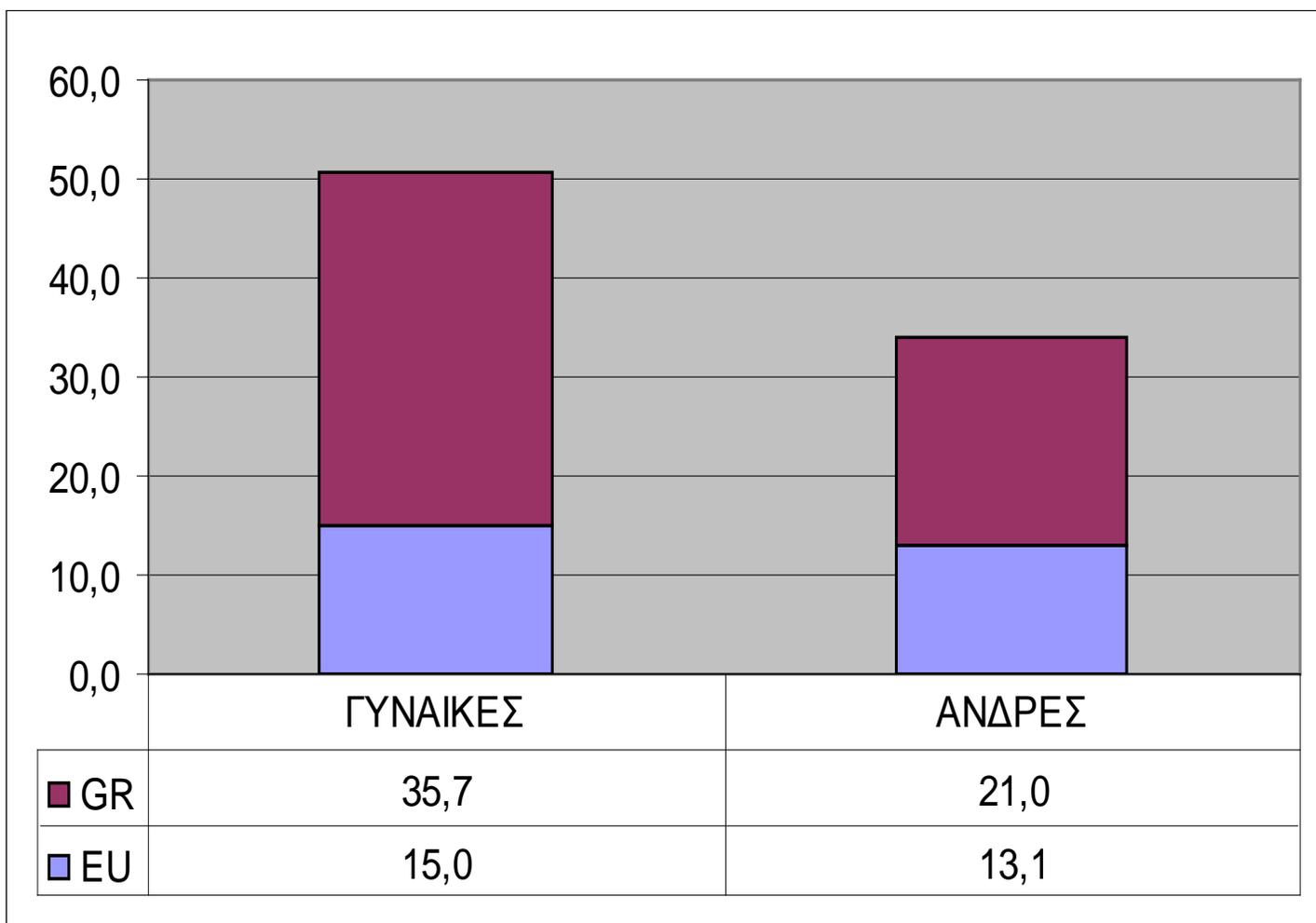
Η Ελλάδα εμφανίζει το μικρότερο ποσοστό μερικής απασχόλησης με 4,6% σε σχέση με την Ε.Ε

Στην Ελλάδα η ανεργία στους νέους 15-24 ετών φτάνει στο 29,25%. Ακόμα και στους νέους άνεργους οι γυναίκες έχουν το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας

Η χώρα μας παρουσιάζει ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά μακροχρόνια ανέργων γυναικών, με 56,6%.

Ενώ στην Ευρώπη έχουμε μείωση και σταθεροποίηση του ποσοστού των νέων ανέργων, στην Ελλάδα έχουμε ταχύτατη άνοδο και τον υψηλότερο δείκτη ανεργίας το 1999 με βαθμιαία μείωση μεταξύ των ετών 2000 και 2001.

Δηλαδή το μέσο μερίδιο της ανεργίας των νέων γυναικών ηλικίας 15-24 ετών στο συνολικό πληθυσμό ήταν 35,7% από 41% που ήταν το 1999. Αντίστοιχα στους άνδρες της ίδιας ηλικίας ήταν 21% από 23% που κυμάνθηκε το 1999.



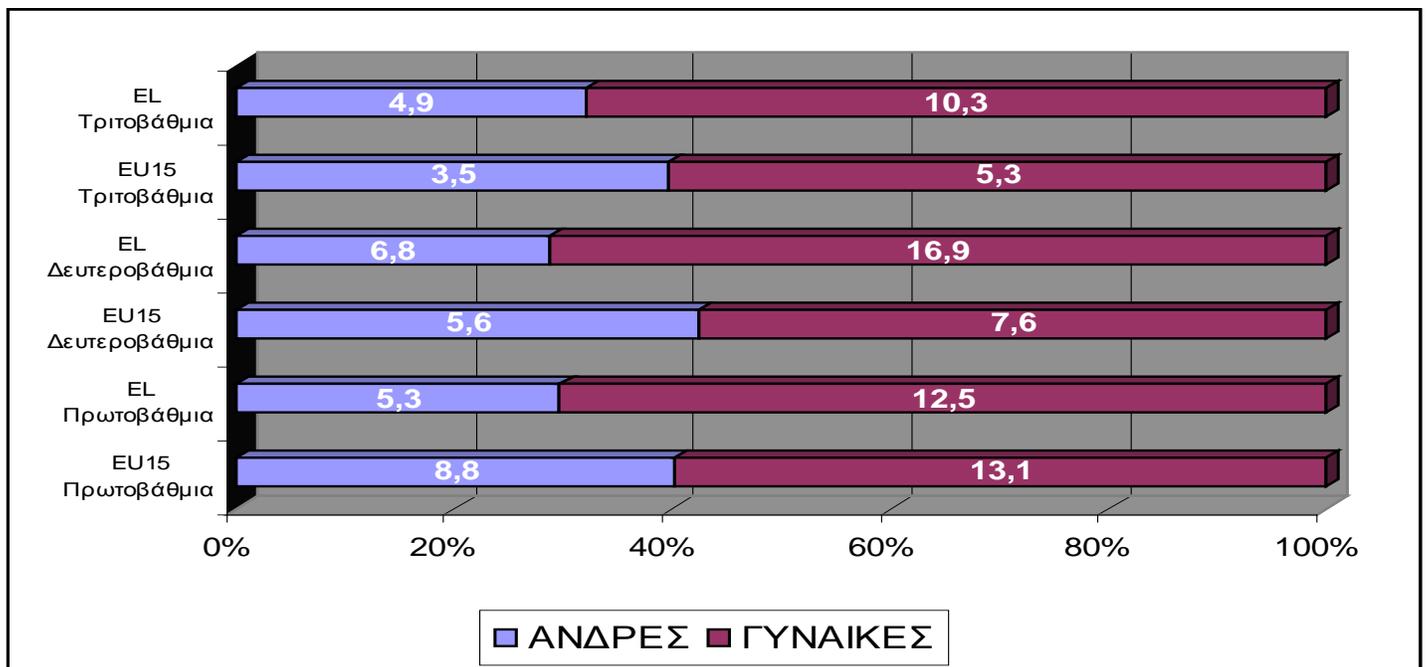
**ΠΗΓΗ:** OECD Employment Outlook 2002

Το ποσοστό ανεργίας των γυναικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ε.Ε. (13,1%) είναι μεγαλύτερο από το ποσοστό ανεργίας των ανδρών (8,8%) ενώ στην Ελλάδα εμφανίζεται το διπλάσιο ποσοστό ανεργίας των γυναικών (12,5%) έναντι των ανδρών (5,3%).

Το ποσοστό ανεργίας των γυναικών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ε.Ε. είναι μεγαλύτερο (7,6%) από το αντίστοιχο των ανδρών (5,6%) ενώ στην Ελλάδα εμφανίζεται σχεδόν το τριπλάσιο ποσοστό ανεργίας των γυναικών (16,9%) έναντι των ανδρών (6,8%).

Τέλος, το ποσοστό ανεργίας των γυναικών Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ε.Ε. είναι μεγαλύτερο (5,3%) έναντι των ανδρών (3,5%) ενώ στην Ελλάδα εμφανίζεται σχεδόν το διπλάσιο ποσοστό άνεργων γυναικών (10,3%) έναντι του αντίστοιχου των ανδρών (4,9%).

### ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΩΝ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ



Πηγή: OECD 2002 – EUROSTAT 2002

# Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΓΕΝΙΚΑ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΑ ΣΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

---

## Η αλλαγή της οικονομικής πορείας απαιτεί:

- I. Αύξηση της απασχόλησης με την παραγωγική αξιοποίηση των εθνικών και κοινοτικών πόρων για δημόσιες και κοινωνικές επενδύσεις.
- II. Αύξηση της απασχόλησης με επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα.
- III. Επεξεργασία και προώθηση κλαδικών και περιφερειακών Πολιτικών.
- IV. Ακύρωση του προγράμματος ιδιωτικοποίησης των ΔΕΚΟ.
- V. Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε τομείς κοινωνικής πολιτικής (πρόνοιας, εκπαίδευσης, περιβάλλοντος).

## **ΜΕΤΡΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ, ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

---

- Εφαρμογή του 35 ωρου χωρίς μείωση των αποδοχών.
- Κατάργηση της υπερεργασίας.
- Δραστικός περιορισμός των υπερωριών και της πολυαπασχόλησης.
- Αποτελεσματική σύνδεση κατάρτισης – απασχόλησης.
- Επιδότηση εργασίας ειδικών κατηγοριών, περιοχών και τομέων.
- Κίνητρα ενίσχυσης της γεωγραφικής κινητικότητας των ανέργων.
- Πάταξη της μαύρης εργασίας με τη νομιμοποίηση των αλλοδαπών εργατών, την κοινωνική ένταξη και την ασφάλιση σε αυτούς όλων των εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων τους.
- Κατάργηση των διακρίσεων για τις γυναίκες που αφορούν την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας, στην κατάρτιση, στις αμοιβές και την επαγγελματική εξέλιξή τους.
- Την ενίσχυση κινήματος υποστήριξης, αλληλεγγύης και οργάνωσης των ανέργων με εμπλοκή συνδικάτων.

## ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ

---

**Στο μεγάλο θέμα της προστασίας των ανέργων απαιτούνται:**

- A)** Αύξηση του επιδόματος ανεργίας στο 80% του βασικού μισθού του ανειδίκευτου εργάτη.
- B)** Διεύρυνση του χρόνου καταβολής του πέραν των 12 μηνών που δίνεται σήμερα.
- Γ)** Πλήρης ασφαλιστική τους κάλυψη.
- Δ)** Δημιουργία υποδομών υποστήριξης των ανέργων με εμπλοκή των συνδικάτων (κοινωνική, νομική στήριξη, επανακατάρτιση, εύρεση νέας εργασίας, επαγγελματικός προσανατολισμός , κ.λ.π).
- E)** Επιδότηση των νέων από τη στιγμή που βγαίνουν στην αγορά εργασίας και δεν βρίσκουν δουλειά.

# Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

---

**Οι γυναίκες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα:**

- στην πρόσβαση στην απασχόληση,
- στη σταδιοδρομία,
- στις αμοιβές και
- στο συνδυασμό της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή.

**Συνεπώς είναι σημαντικό μεταξύ άλλων:**

- i. Να εξασφαλιστεί ότι οι ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας θα τεθούν στη διάθεση των γυναικών ανάλογα με το ποσοστό τους στην ανεργία.
- ii. Να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στον αντίκτυπο των συστημάτων φόρων /παροχών στο θέμα της ισότητας των φύλλων.
- iii. Να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην πραγματική εφαρμογή της αρχής της ίσης αμοιβής για την ίδια ή για ισάξια εργασία.
- iv. Να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες οι οποίες επιθυμούν να δημιουργήσουν νέα επιχείρηση ή να γίνουν αυτοαπασχολούμενες, με στόχο την εξάλειψή τους.

## ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

---

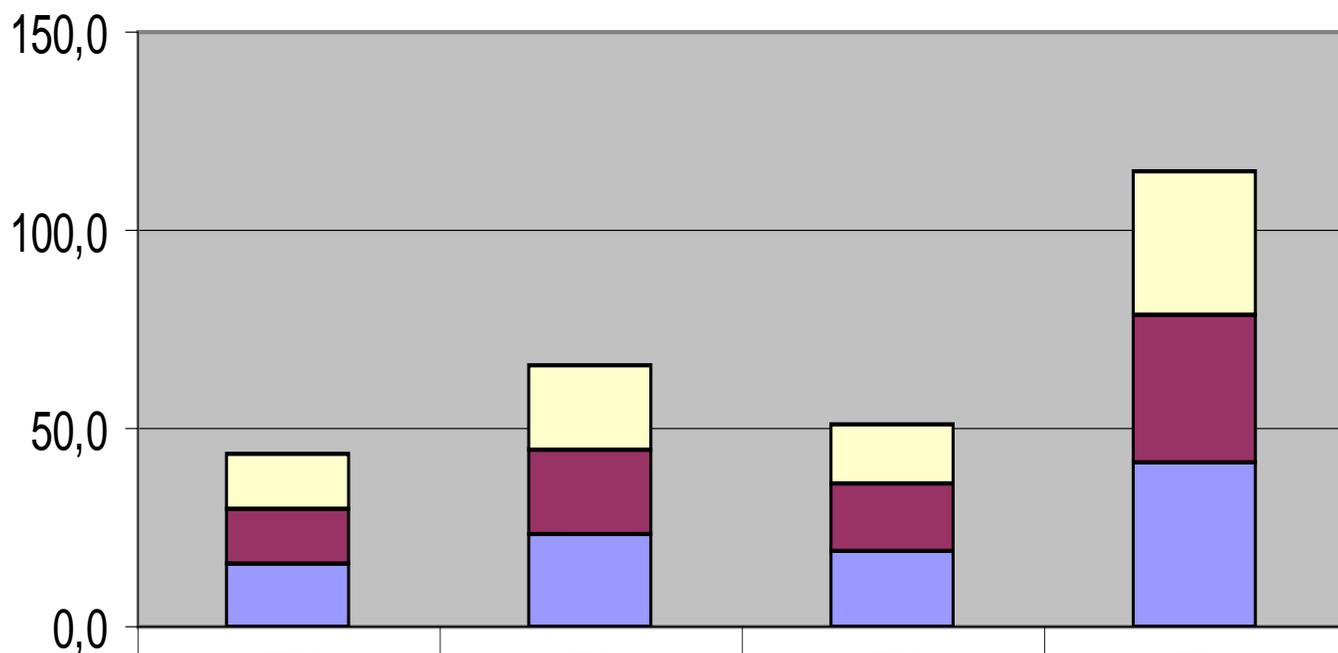
Η ανεργία πλήττει κατά κύριο λόγο τις γυναίκες ενώ η υποαπασχόληση και η ετεροαπασχόληση, αποτελούν τις βασικές μορφές απορρόφησης των γυναικών.

Η προοπτική αναβάθμισης της γυναικείας εργασίας δυσχεραίνεται από την παρούσα συγκυρία στην αγορά εργασίας με την έμφαση στην ευελιξία της απασχόλησης και στη λεγόμενη “προσαρμοστικότητα” των εργαζομένων, δηλαδή την ανάγκη συνεχούς επανακατάρτισής τους.

Η υψηλή και αυξανόμενη ανεργία συνολικά, αποτελεί σοβαρό ανασχετικό παράγοντα για την εξέλιξη των εργαζόμενων γυναικών.

Είναι απαραίτητο μέσα στις νέες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες να διασφαλιστεί το δικαίωμα στην εργασία χωρίς περικοπές που εξυφαίνουν τα κέντρα λήψεως αποφάσεων και εξουσίας.

Η πρόοδος της τεχνολογίας οφείλεται σε όλους τους ανθρώπους όλων των ιστορικών περιόδων και αποτελεί κληρονομιά ολόκληρης της ανθρωπότητας και όχι μόνο των κεφαλαιοκρατών.



	EU ΑΝΔΡΕΣ	EL ΑΝΔΡΕΣ	EU ΓΥΝΑΙΚΕΣ	EL ΓΥΝΑΙΚΕΣ
2001	13,1	21,0	15,0	35,7
2000	14,1	22,1	17,0	37,7
1999	16,0	23,0	19,0	41,0

## **ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ**

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του μαθήματος της Πτυχιακής Εργασίας, υπό την επίβλεψη του Επίκουρου Καθηγητή Δρ. Ναζάκη Χάρη, που συνετέλεσε ως αμέριτος αρωγός στην, κατά το δυνατόν, πληρέστερη προσέγγιση του θέματος.

Σκοπός της είναι να περιγράψει και να αναλύσει την υπάρχουσα κατάσταση που επικρατεί τα τελευταία χρόνια στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε σχέση με το επίπεδο και την τάση της ανεργίας και πώς αυτή συνδέεται με την εξέλιξη της απασχόλησης των γυναικών και προτείνονται ενεργητικές πολιτικές για την καταπολέμησή της.

Το θέμα της ανεργίας των γυναικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αναλύεται στις επόμενες ενότητες. Εκτός των εισαγωγικών παρατηρήσεων, στην πρώτη ενότητα επιχειρείται μια γενικότερη επισκόπηση του προβλήματος της ανεργίας, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και οι γενικότερες κοινωνικο-πολιτικές επιπτώσεις που φέρει στην κοινωνία.

Στην επόμενη ενότητα, η ανάλυσή μας συγκεκριμενοποιείται στις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζουν οι γυναίκες ως εργατικό δυναμικό αλλά και στο ειδικότερο πρόβλημα της ανεργίας των γυναικών στη χώρα μας αλλά και στις 15 χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης.

Στην τρίτη ενότητα θα ασχοληθούμε με τις στρατηγικές αντιμετώπισης του προβλήματος που εφαρμόζονται (;) από την Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και την Ελλάδα, ενώ, τέλος, παρατίθενται και τα συμπεράσματά μας από την έρευνα αυτή.

Τα εφαιτήρια για την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος ήταν, αφενός, οι κοινωνικο-πολιτικές επιδράσεις που έχει το συγκεκριμένο πρόβλημα (δεν είναι τυχαίο άλλωστε πως αποτελεί την πρώτη ίσως προτεραιότητα της Ε.Ε. και την μεγαλύτερη πρόκληση των επόμενων ετών) και, αφ' ετέρου, ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου της γυναίκας στην τρέχουσα αγορά εργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τέλος, θα θέλαμε να κλείσουμε το συνοπτικό αυτό σημείωμα με την ελπίδα πως σε μερικά χρόνια, μελέτες σαν κι αυτή θα θεωρούνται ανεδαφικές και ξεπερασμένες.

# ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία σύμφωνα με τους φιλοσόφους του 19<sup>ου</sup> αιώνα απέκτησε μια καθοριστική σημασία για την ανθρώπινη εξέλιξη και πρόοδο.

Ξεπέρασε την θεωρητική απαξίωση των κλασικών χρόνων και από ασχολία για «βάνουσους» θεωρήθηκε θεμέλιος λίθος της απελευθέρωσης και ανεξαρτησίας του κάθε ανθρώπου.

Στις καπιταλιστικές κοινωνίες του 19<sup>ου</sup> αιώνα κάτω από άθλιες συνθήκες εργασίας, απασχολήθηκαν όλο το εργατικό δυναμικό, άνδρες, γυναίκες ακόμη και παιδιά, με κύριο στόχο από τους εργοδότες και το μοντέλο ανάπτυξης της εποχής τη μεγιστοποίηση του κέρδους.

Στις βιομηχανικές κοινωνίες του 20<sup>ου</sup> αιώνα μέσα από τις κρίσεις του καπιταλιστικού συστήματος όπως το Κραχ του 1929 –1930 στην Αμερική παρατηρήθηκε έλλειψη θέσεων εργασίας και μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού οδηγήθηκε στην ανεργία, που αποτελεί ένα πολυδιάστατο κοινωνικοοικονομικό πρόβλημα της εποχής μας .

Η προσέγγισή μας στο θέμα της γυναικείας εργασίας – όπου ο όρος «εργασία» αναφέρεται τόσο στην απασχόληση όσο και στην ανεργία - στηρίζεται σε δύο παραδοχές.

**Πρώτη:** Η αμειβόμενη εκτός σπιτιού εργασία καταλαμβάνει κεντρική θέση και σημασία στη ζωή των γυναικών σήμερα, στο πλαίσιο των σύγχρονων κοινωνικών και οικονομικών δομών

**Δεύτερη:** Για λόγους ιστορικούς η γυναικεία εργασία διέπεται από προκαταλήψεις και ιδεολογήματα, τα οποία επηρεάζουν, όχι μόνο το εργασιακό περιβάλλον, αλλά και την ίδια την εκπαιδευτική διαδικασία στην οποία εντάσσεται η γυναίκα, με αρνητικές για την ίδια συνέπειες. Το στοιχείο αυτό, εξάλλου-της άνισης μεταχείρισης-επιδεινώνεται από τους πολλαπλούς ρόλους τους οποίους καλείται να διεκπεραιώσει.

Με άλλα λόγια η γυναίκα δεν εργάζεται μόνο για βιοποριστικούς λόγους όπως προκύπτει εξάλλου από την συνεχή αύξηση της συμμετοχής της στην αγορά εργασίας, κατά την μεταπολεμική περίοδο. Εργάζεται γιατί έτσι συμμετέχει στο κοινωνικό γίγνεσθαι, γιατί έτσι εξασφαλίζει, ίσως, μεγαλύτερη

οικονομική ανεξαρτησία και συνεπώς αυτονομία, γιατί με τον τρόπο αυτό ισορροπεί με τον εαυτό της και το περιβάλλον της.

Αν έτσι έχουν τα πράγματα, τότε η εργασιακά ανασφάλεια, οι χαμηλότερες αμοιβές, οι δυσκολίες προαγωγής και ανάληψης υπεύθυνης θέσης, που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες συγκριτικά με τους άνδρες συναδέλφους τους, δημιουργούν ένα πλέγμα παραγόντων που τις ωθεί-ως εργαζόμενες-και τις συγκρατεί σ' αυτό που ονομάζουμε «δεύτερη ταχύτητα».

Οι παραπάνω διαπιστώσεις, έχουν διαμορφωθεί από τις βιοματικές εμπειρίες των γυναικών αλλά και από τη διερεύνηση και μελέτη της παρουσίας τους στην αγορά εργασίας. Εν τούτοις, ακόμη αναζητούνται λύσεις. Και θα συνεχίσουν να αναζητούνται για καιρό ακόμη, γιατί πρόκειται για παγιωμένες αντιλήψεις ετών-αιώνων, θα λέγαμε-όσον αφορά τον ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία, αλλά και γιατί οι ασκούμενες πολιτικές απασχόλησης μόνο σχετικά πρόσφατα στράφηκαν στα γυναικεία ζητήματα.

Επιπλέον, η προοπτική αναβάθμισης της γυναικείας εργασίας δυσχεραίνεται από την παρούσα συγκυρία στην αγορά εργασίας, με την έμφαση στην ευελιξία της απασχόλησης (μερική, προσωρινή απασχόληση) και στη λεγόμενη «προσαρμοστικότητα» των εργαζομένων, δηλαδή την ανάγκη συνεχούς επανακατάρτισής τους. Τέλος, η υψηλή και αυξανόμενη ανεργία συνολικά, και των γυναικών ιδιαίτερα, αποτελεί σοβαρό ανασχετικό παράγοντα για την εξέλιξη των εργαζόμενων γυναικών.

# **Κεφ. 1: ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ**

## **1.1 ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ**

Σε χώρες με καλά οργανωμένες στατιστικές υπηρεσίες το συνολικό ποσοστό ανεργίας μπορεί να αναλυθεί σε επιμέρους ποσοστά, που προσδιορίζουν περισσότερο την ανεργία κατά κατηγορίες ατόμων.

Ακόμη μεγαλύτερη σημασία έχει ο προσδιορισμός του μέρους της συνολικής ανεργίας που είναι προσωρινής φύσεως. Στην οικονομική φιλολογία μάλιστα γίνεται διάκριση μεταξύ διάφορων τύπων ανεργίας που αντιμετωπίζουν οι διάφορες χώρες ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξής τους. Έτσι στην περίπτωση της τυπικής αναπτυγμένης οικονομίας μιλάμε για ανεργία τριβής (frictional unemployment), διαρθρωτική ανεργία (structural unemployment) και κυκλική ανεργία (cyclical unemployment). Τέλος ένα τέταρτο είδος ανεργίας είναι αυτό της συγκαλυμμένης ανεργίας (disguised unemployment).<sup>1</sup>

**Διαρθρωτική ανεργία.** Το είδος αυτό της ανεργίας είναι συνυφασμένο με την έννοια της οικονομικής ανάπτυξης, η οποία προσαρμόζεται σε νέες καταστάσεις που δημιουργούνται είτε από την διαθεσιμότητα παραγωγικών συντελεστών, πηγών ενέργειας κ.τ.λ είτε από τις νέες τεχνολογικές προόδους. Ιδιαίτερα στην τελευταία περίπτωση της τεχνολογικής πρόοδου και των νέων μεθόδων παραγωγής μπορούμε να δούμε εύκολα γιατί η «πρόοδος» μπορεί να αποτελέσει την αιτία για την μείωση της απασχόλησης ή αύξηση της ανεργίας

Αναπόφευκτα με την χρησιμοποίηση της τεχνολογίας, δημιουργείται χάσμα μεταξύ ζήτησης και προσφοράς εργασίας. Σε ένα βαθμό η μηχανοποίηση της παραγωγής και γενικά η χρήση μεθόδων παραγωγής εντάσεως κεφαλαίου μειώνει την ζήτηση εργατικών χεριών, βραχυχρόνια τουλάχιστον.

Αλλά και αν υποθεθεί ότι συγχρόνως δημιουργεί νέες ευκαιρίες απασχόλησης, η προσφορά εργασίας του τύπου που απαιτούν οι νέες μέθοδοι παραγωγής ακολουθεί με χρονική υστέρηση ανάλογα με τον χρόνο που απαιτείται για την απόκτηση των σχετικών γνώσεων από τους εργάτες που

---

<sup>1</sup> Βλ. σ.Α. Κιντής – Ε. Πουρναράκης, Αρχές Οικονομικής Ανάλυσης, εκδόσεις Σπίλιας, Αθήνα 1993, σελ.197-206

απασχολούνται σε παρόμοιας φύσεως εργασία ή και από νέους που εκπαιδεύονται για τον σκοπό αυτό. Στο διάστημα αυτό που περνάει όμως έχουμε προσφορά εργασίας σε ένα τομέα που δεν μπορεί να ικανοποιήσει την ζήτηση που δημιουργείται σε άλλο τομέα. Η ανεργία αυτή είναι διαρθρωτική ανεργία και βασικά οφείλεται στη έλλειψη ικανοποιητικού βαθμού κινητικότητας του εργατικού προσωπικού από έναν τύπο απασχολήσεως σε άλλο. Εκτός από την έλλειψη κινητικότητας, λόγω αδυναμίας παρακολούθησης των εξελίξεων στον τεχνικό τομέα, μπορεί να έχουμε και διαρθρωτική ανεργία λόγω του μικρού βαθμού κινητικότητας από μια περιοχή σε άλλη σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα. Αν π.χ δημιουργείται ευκαιρία απασχόλησης για ένα άτομο στη Θεσσαλονίκη αλλά η άμεση μετάβαση εκεί ενός κατοίκου Αθηνών που διαθέτει τα σχετικά προσόντα δεν είναι δυνατή, έχουμε περίπτωση διαρθρωτικής ανεργίας.

Από τα παραπάνω βλέπουμε ότι η διαρθρωτική ανεργία μπορεί να προσομοιωθεί με την απόσβεση κεφαλαίου. Με την ίδια έννοια που η τελευταία χρησιμοποιείται για την ανανέωση του μηχανικού εξοπλισμού μιας επιχείρησης και η διαρθρωτική ανεργία είναι κατά κάποιον τρόπο το τμήμα που πληρώνει μια οικονομία για την προσαρμογή και ανανέωση των γνώσεων του εργατικού δυναμικού της.

**Ανεργία τριβής.** Ένα άλλο είδος ανεργίας, παρόμοιας φύσεως με την διαρθρωτική, είναι η ανεργία τριβής. Και αυτή η μορφή ανεργίας είναι αποτέλεσμα της δυναμικής αλλαγής σε μια οικονομία αλλά ο λόγος της εμφάνισής της δεν είναι κυρίως η έλλειψη των σχετικών γνώσεων που απαιτεί η συγκεκριμένη απασχόληση αλλά η έλλειψη ενημέρωσης από τους μη απασχολημένους για την ύπαρξη ευκαιριών απασχόλησης. Η ανεργία τριβής εμφανίζεται κυρίως σαν αποτέλεσμα της εκούσιας διακοπής απασχόλησης του εργαζόμενου για ένα χρονικό διάστημα προκειμένου να βρει καλύτερη εργασία. Στην κατηγορία αυτή της ανεργίας τριβής περιλαμβάνεται ένας μεγάλος αριθμός περιπτώσεων εργαζόμενων, που παρουσιάζουν μεγάλη αστάθεια στην συμμετοχή τους στο εργατικό δυναμικό της οικονομίας με την έννοια ότι οι υπηρεσίες της εργασίας τους προσφέρονται μόνο κατά διαστήματα. Εδώ μπορούμε να αναφέρουμε το παράδειγμα των φοιτητών, οι οποίοι υπολογίζουν να εργαστούν μέρος μόνο του χρόνου, κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες για να

χρηματοδοτήσουν τις σπουδές τους. Επίσης μερικά άτομα εργάζονται μόνο σε περιόδους αιχμής της οικονομικής δραστηριότητας όπως οι περίοδοι συγκομιδής του προϊόντος στο γεωργικό κλάδο, η περίοδος εορτών Χριστουγέννων κ.τ.λ Θεωρητικά, τα άτομα αυτά, από τη στιγμή που αποτελούν μέρος της προσφοράς εργασίας, προστίθενται στο εργατικό δυναμικό μιας οικονομίας και μέχρι να απασχοληθούν θεωρούνται άνεργα. Ας σημειωθεί όμως ότι σε πολλές χώρες, ο ορισμός της ανεργίας δεν συμπεριλαμβάνει μερικές από τις παραπάνω κατηγορίες εργατικού δυναμικού, για τον λόγο ότι είναι δύσκολος ο χειρισμός του υποκειμενικού στοιχείου που υπεισέρχεται στον καθορισμό του αν ένα άτομο επιζητεί ενεργώς εργασία και για πόσο χρονικό διάστημα.

Η ανεργία τριβής λοιπόν αποτελεί μέρος της συνολικής ανεργίας σε κάθε κοινωνία και οικονομία ανεξάρτητα από το μέγεθος και το στάδιο αναπτύξεώς της. Στις πιο αναπτυγμένες οικονομίες με μεγάλους πληθυσμούς η ανεργία τριβής ανέρχεται σε υψηλότερα επίπεδα από ότι σε μικρές χώρες. Έτσι στις Ηνωμένες Πολιτείες το ποσοστό ανεργίας τριβής υπολογίζεται σε 2 – 2,5 % .

Είναι ίσως αξιωματικό εδώ ότι ,ενώ η ανεργία τριβής είναι αναπόφευκτη για κάθε οικονομία και επομένως πρέπει να αντιμετωπίζεται ως μόνιμο στοιχείο της, αν εξεταστεί, από την σκοπιά του ατόμου είναι, όπως είδαμε, προσωρινής φύσεως.

**Κυκλική ανεργία.** Ο όρος «κυκλική» χρησιμοποιείται εδώ με την ίδια έννοια όπως και στη θεωρία των κυκλικών διακυμάνσεων όπως γνωρίζουμε το χαρακτηριστικό του οικονομικού κύκλου στην φάση της ύφεσης είναι η μειωμένη ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες λόγω μειωμένων εισοδημάτων .Μια τέτοια μείωση στην ζήτηση αγαθών αναπόφευκτα συνεπάγεται μείωση της ζήτησης παραγωγικών συντελεστών, ιδιαίτερα εργασίας, από τους διάφορους κλάδους παραγωγής της οικονομίας.

Η κυκλική ανεργία λοιπόν είναι το αποτέλεσμα της ανεπαρκούς ζήτησης στην οικονομία και υποδηλώνει περίοδο οικονομικής δυσπραγίας.

Όταν ο βαθμός ανεργίας αυξηθεί και ξεπεράσει τα ποσοστά διαρθρωτικής ανεργίας και ανεργίας τριβής που θεωρούνται «συνήθη» σε περιόδους ομαλής λειτουργίας της οικονομίας τότε το πρόβλημα της ανεργίας στο σύνολό του παίρνει διαστάσεις ανησυχητικές.

**Συγκαλυμμένη ανεργία.** Η μορφή αυτή ανεργίας διαφέρει από τις άλλες τρεις στο ότι τα άτομα που συμπεριλαμβάνονται στην κατηγορία αυτή είναι υποαπασχολούμενα μάλλον παρά εντελώς άνεργα. Επομένως δεν συμπεριλαμβάνονται καν στα στατιστικά στοιχεία ανεργίας. Το πρόβλημα με την συγκαλυμμένη ανεργία βρίσκεται στην χαμηλή παραγωγικότητα του εργαζόμενου. Παρότι τυπικά ή ονομαστικά απασχολημένοι, οι εργαζόμενοι της κατηγορίας αυτής αποδίδουν προϊόν μικρότερης αξίας από αυτό που δικαιολογεί ο μισθός τους.

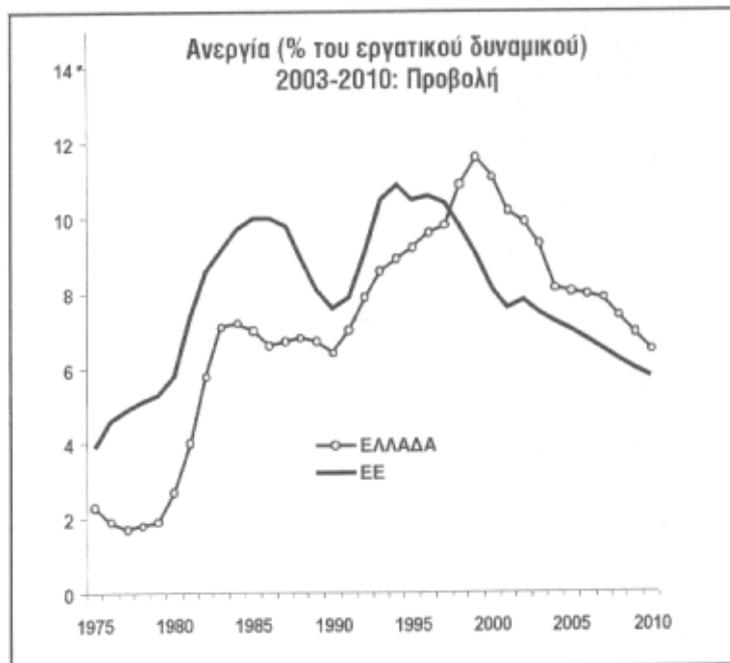
Το φαινόμενο αυτό της υποαπασχόλησης παρατηρείται περισσότερο στους γεωργικούς τομείς των υπό ανάπτυξη χωρών. Λόγω της ανεπάρκειας καλλιεργήσιμου εδάφους ο αγροτικός πληθυσμός σε ορισμένες περιοχές υποαπασχολείται με την έννοια ότι το οριακό προϊόν (παραγωγικότητα) μερικών μελών ενός αγροτικού νοικοκυριού είναι πολύ χαμηλό.

Η υποαπασχόληση είναι επίσης συνήθης στην τριτογενή παραγωγή. Από τον ορισμό της έννοιας της, θα έλεγε κανείς ότι η συγκαλυμμένη ανεργία δεν έχει αυτοτελή χαρακτήρα όπως στην περίπτωση των τριών άλλων ειδών ανεργίας. Θα μπορούσε ίσως να χαρακτηριστεί σαν μια απόχρωση της κυκλικής ανεργίας, αφού η αύξηση της συνολικής ζήτησης αναπόφευκτα θα μετέτρεπε την υποαπασχόληση των ατόμων σε πλήρη απασχόληση ενώ ένα τέτοιο επιχείρημα μπορεί να ευσταθεί για τον δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα, δεν είναι όμως τόσο πειστικό για την περίπτωση της γεωργίας όπου η συγκαλυμμένη ανεργία σε πολλές χώρες έχει μόνιμο χαρακτήρα και παίρνει ουσιαστικές διαστάσεις. Η τόνωση της ζήτησης στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί να έχει αποτελέσματα μακροχρόνια αν δεν επιτευχθεί μια πιο ισόρροπη συμμετοχή των παραγωγικών συντελεστών εργασίας, εδάφους και κεφαλαίου. Το πρόβλημα επομένως έγκειται στην πλευρά της προσφοράς και όχι στην πλευρά της ζήτησης. Αν αυξηθεί η τελευταία μόνο, το αποτέλεσμα θα είναι άνοδος του γενικού επιπέδου τιμών χωρίς ανάλογη αύξηση της προσφοράς.

Ειδικότερα στην Ελλάδα το πρόβλημα της ανεργίας οξύνθηκε την τελευταία δεκαετία, γιατί από το 1985 –και πιο έντονα-μετά το 1990 – στο όνομα της καταπολέμησης των ελλειμμάτων, του εκσυγχρονισμού και της προσαρμογής και σύγκλισης της Ελληνικής Οικονομίας με τις οικονομίες των άλλων κρατών –μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης εφαρμόστηκαν προγράμματα

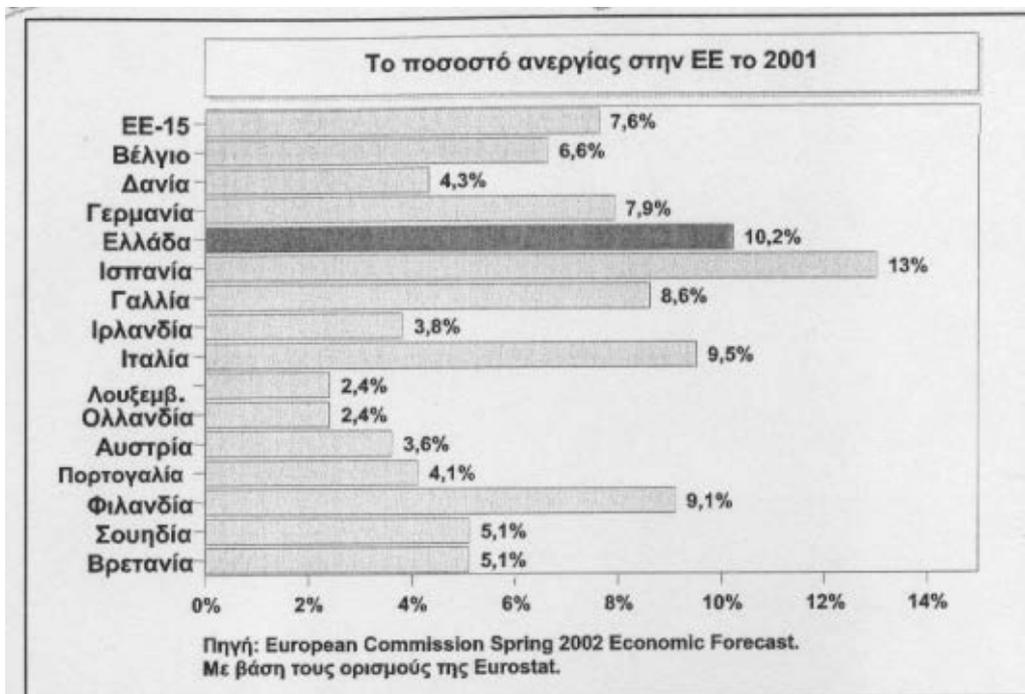
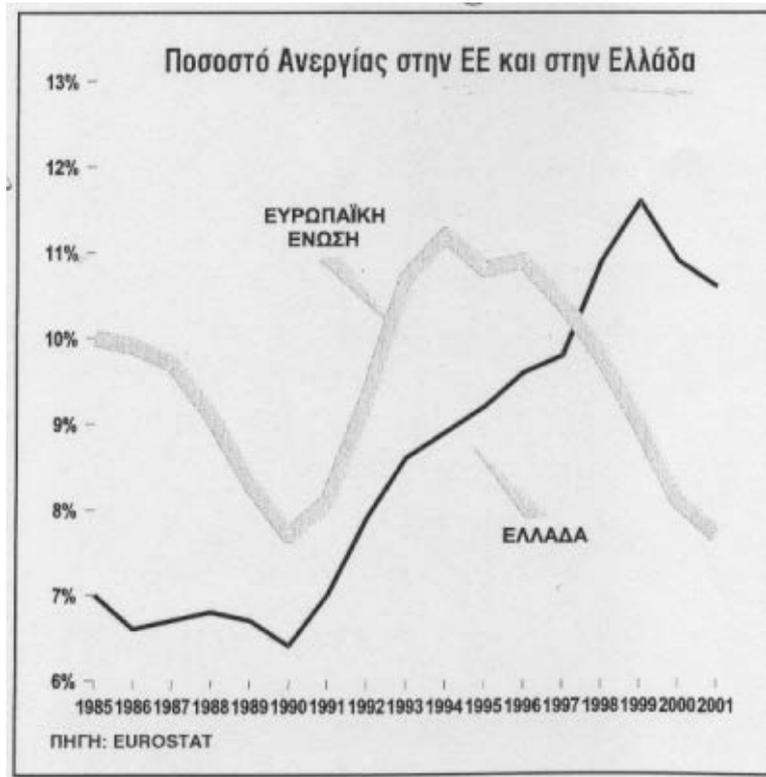
σταθεροποίησης, λιτότητας σε βάρος των εργαζομένων και ιδιωτικοποιήσεων, που υπονόμισαν την παραγωγική βάση της χώρας και οδήγησαν σε μααρασμό και ερήμωση ολόκληρες περιοχές, στις απολύσεις, στην ανεργία, στη φτώχεια και στην απόγνωση μεγάλα στρώματα των εργαζομένων.

Εκτός όμως από αυτή τη βασική αιτία στη χώρα μας συνυπάρχουν και ορισμένες ιδιαίτερες συνθήκες, όπως η καθυστέρηση τεχνολογικού και οργανωτικού εκσυγχρονισμού της παραγωγικής βάσης, που οδηγεί σε αποδιάρθρωση, η έλλειψη κλαδικών πολιτικών και γενικότερου αναπτυξιακού σχεδιασμού, η αυξημένη παραοικονομία, το χαμηλό επίπεδο επαγγελματικής κατάρτισης, που καθιστούν πιο δισεπίλυτο το πρόβλημα της ανεργίας. Επίσης οι εξελίξεις και οι μεταβολές που μεσολάβησαν από την λήξη του εμφυλίου μέχρι σήμερα, στην ανάπτυξη, στην αγορά εργασίας, στην εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση διαμόρφωσαν την σημερινή διάρθρωση της απασχόλησης με τον τριτογενή τομέα υπέρμετρα διογκωμένο και με την αδυναμία διατήρησης σταθερού επιπέδου απασχόλησης στην βιομηχανία λόγω της μη δημιουργίας μιας σταθερής και αναπτυσσόμενης βιομηχανικής βάσης. Επιπλέον το χαμηλό ποσοστό (53%) του ενεργού πληθυσμού που απασχολείται με μισθωτή εργασία είναι γεγονός που αποτελεί από μόνο του τεράστιες δυσκολίες στον προγραμματισμό και τη ρύθμιση των ροών στην αγορά εργασίας. Σοβαρές αναδιαρθρώσεις στην δομή της απασχόλησης και αύξηση της ανεργίας θα προκαλέσουν στην χώρα μας οι αρνητικές συνέπειες της συμφωνίας της Παγκόσμιας Οργάνωσης Εμπορίου (ΠΟΕ) και της ΚΑΠ στους αγρότες και οι πολιτικές σε βάρος των αυτοαπασχολούμενων και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.



Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Για τα έτη 2004-2010 προβλέψεις ΙΝΕ





## 1.2 Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ Ε.Ε

### ΑΝΕΡΓΙΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

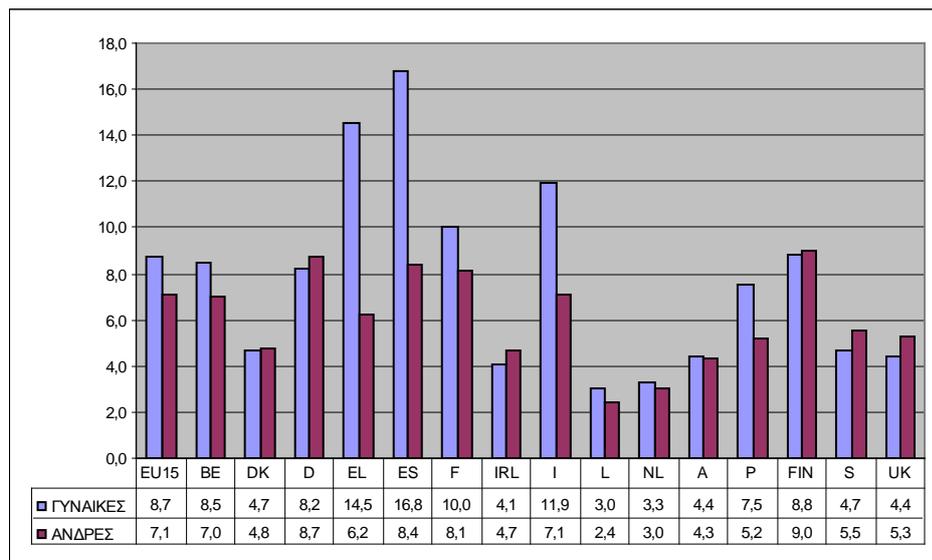
Στην Ελλάδα η ανεργία των γυναικών είναι 50 % υψηλότερη από την ανεργία των ανδρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

«Στην Ελλάδα το ποσοστό ανεργίας των γυναικών είναι διπλάσιο από αυτό των ανδρών και το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας των γυναικών είναι τριπλάσιο του αντίστοιχου ποσοστού των ανδρών.»

(Ανακοίνωση της επιτροπής για την απασχόληση)

#### ΣΧΗΜΑ 1

#### ΚΛΙΜΑΚΕΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΑΝΑ ΦΥΛΟ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΤΗΣ Ε.Ε ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2002



#### ΠΗΓΗ:EUROSTAT STATISTIC IN FOCUS 12/2002

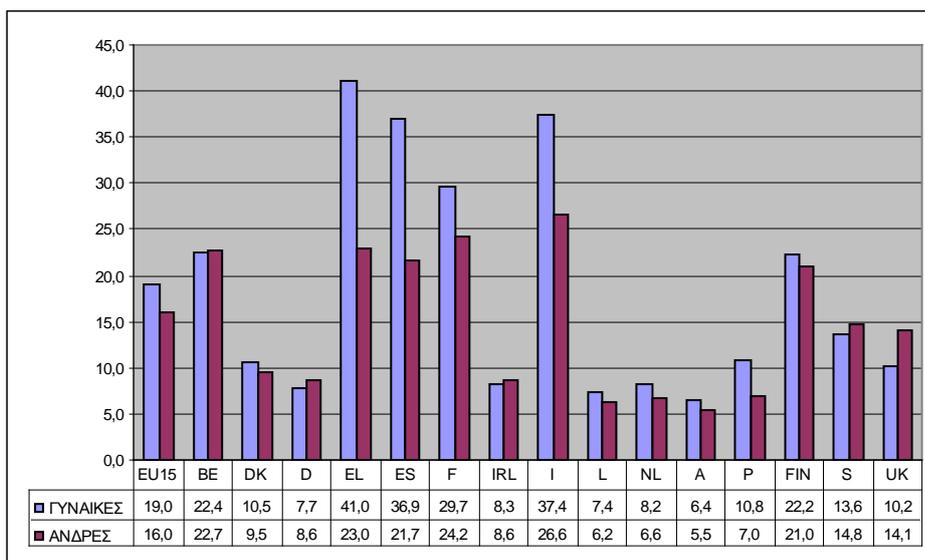
«Η ανεργία των νέων ηλικίας κάτω των 25 ετών στην Ευρωπαϊκή Ένωση συνέχισε να μειώνεται παρ' όλο που το σχετικό επίπεδο της ανεργίας των νέων διαφέρει ακόμη σημαντικά από το ένα κράτος στο άλλο. Το χάσμα μεταξύ της ανεργίας των νέων διαφέρει ακόμα σημαντικά από το ένα κράτος στο άλλο. Το χάσμα μεταξύ της ανεργίας των και της ανεργίας των ενηλίκων ωστόσο παραμένει μεγάλο και με σχετικούς όρους έχει μικρύνει μόνο ελαφρώς κατά τη διάρκεια της τρέχουσας ανάκαμψης. Με τους τελευταίους υπολογισμούς το

μέσο μερίδιο της ανεργίας των νέων γυναικών ηλικίας 15-24 ετών στο συνολικό πληθυσμό ήταν 15% στην Ε.Ε., δηλαδή έπεσε από το 19% που ήταν το 1999 και το μέσο μερίδιο της ανεργίας των νέων ανδρών ηλικίας 15-24 ετών στο συνολικό πληθυσμό ήταν 13,1% στην Ε.Ε., δηλαδή έπεσε από το 16% που ήταν το 1999. Πάνω από 4,3 εκατ. νέοι άνθρωποι ήταν άνεργοι το 1999 από τα οποία τα 2,5 εκατ., (σχεδόν το 60%) δεν είχαν δουλειά για τουλάχιστον 6 μήνες. Μειώσεις της τάξης της μιας εκατοστιαίας μονάδας ή και περισσότερο σημειώθηκαν στη Γαλλία, τις Κάτω Χώρες, την Ιρλανδία, την Πορτογαλία, την Ισπανία και τη Σουηδία ενώ στην Αυστρία η ανεργία των νέων σταθεροποιήθηκε στα επίπεδα του 1999 και η Ελλάδα αποτέλεσε και πάλι την εξαίρεση με ισχυρή αύξηση παρόμοια με εκείνη της συνολικής ανεργίας 31,7% (1999)».

(Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Απασχόλησης)

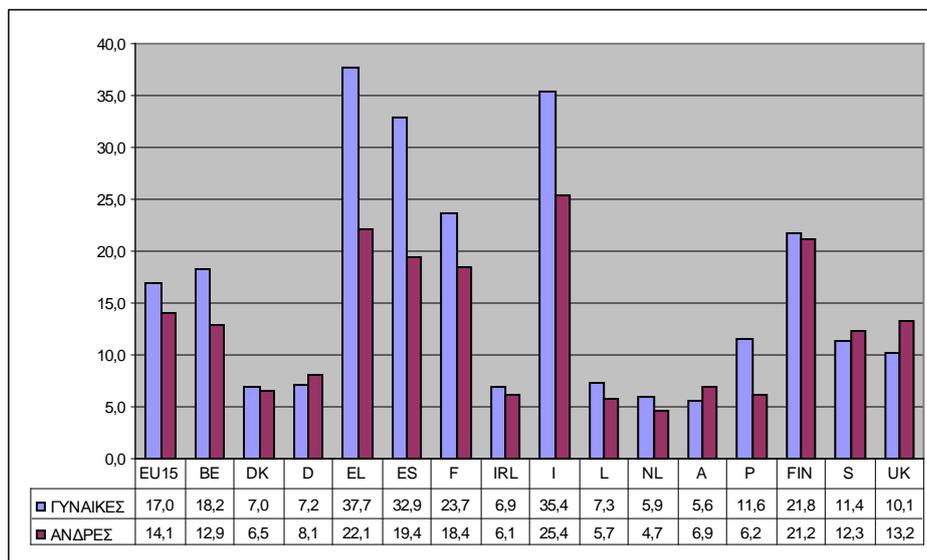
### ΣΧΗΜΑ 2.1

#### ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΤΗΣ Ε.Ε. ΤΟ 1999



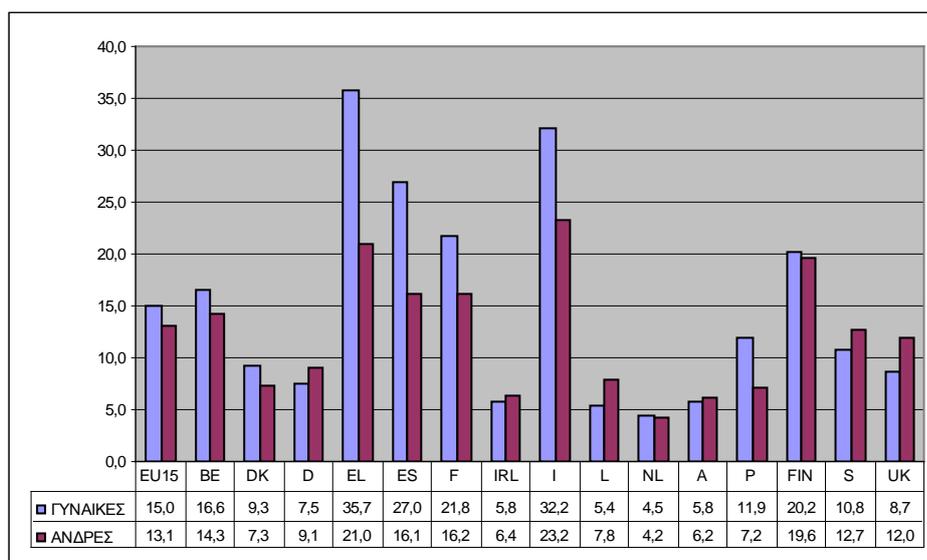
ΠΗΓΗ:OECD Employment Outlook 2002

**ΣΧΗΜΑ 2.2**  
**ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ**  
**ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΤΗΣ Ε.Ε. ΤΟ 2000**



**ΠΗΓΗ:OECD Employment Outlook 2002**

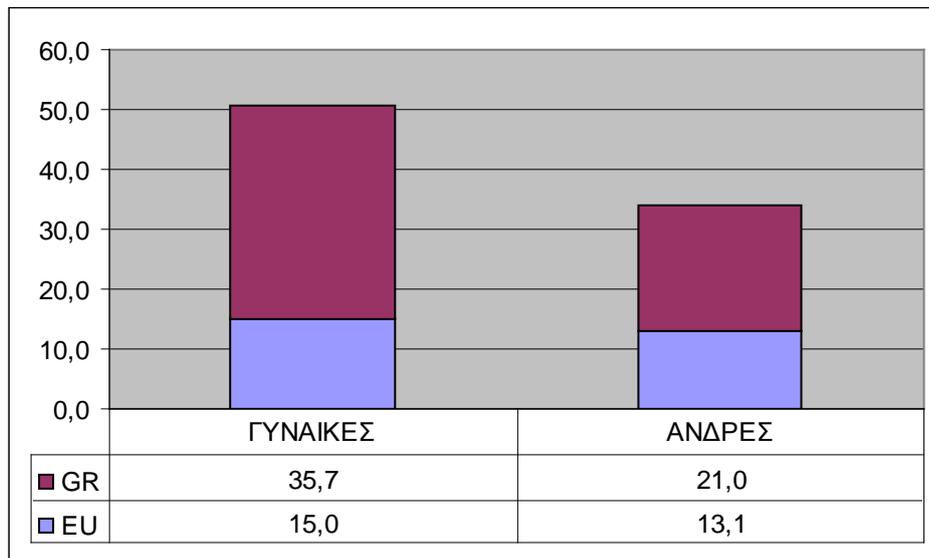
**ΣΧΗΜΑ 2.3**  
**ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ**  
**ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΤΗΣ Ε.Ε. ΤΟ 2001**



**ΠΗΓΗ:OECD Employment Outlook 2002**

## ΣΧΗΜΑ 2.4

### Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ (σε ποσοστό % του πληθυσμού των νέων)



**ΠΗΓΗ:OECD Employment Outlook 2002**

Ενώ λοιπόν στην Ευρώπη έχουμε μείωση και σταθεροποίηση του ποσοστού των νέων ανέργων, στην Ελλάδα έχουμε ταχύτατη άνοδο και τον υψηλότερο δείκτη ανεργίας το 1999 με βαθμιαία μείωση μεταξύ των ετών 2000 και 2001, δηλαδή το μέσο μερίδιο της ανεργίας των νέων γυναικών ηλικίας 15-24 ετών στο συνολικό πληθυσμό ήταν 35,7% στην Ελλάδα, δηλαδή έπεσε από το 41% που ήταν το 1999, ενώ το μέσο μερίδιο της ανεργίας των νέων ανδρών ηλικίας 15-24 ετών στο συνολικό πληθυσμό ήταν 21% στην Ελλάδα, δηλαδή έπεσε από το 23% που ήταν το 1999.

## Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Η **ανεργία** στην **Ευρωπαϊκή Ένωση** πέφτει, στην Ελλάδα καλπάζει.

Η ανεργία μειώθηκε το 1998 στην Ευρώπη και εξακολουθεί να πέφτει το 1999 με αργούς βέβαια ρυθμούς και έφτασε τον Ιούνιο του 1999 στο 9,4% του εργατικού δυναμικού , δηλαδή σε 16 εκατομμύρια άτομα.

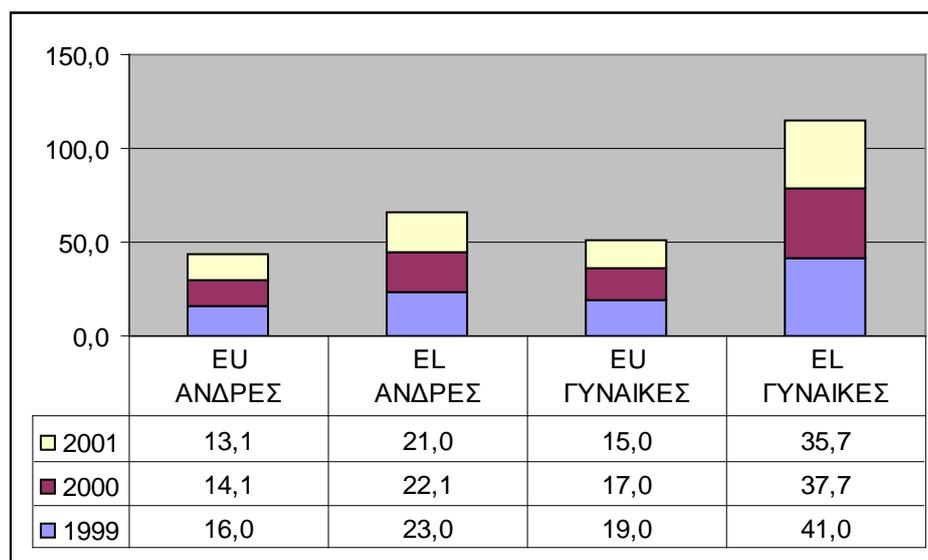
Στην Ελλάδα το ποσοστό ανεργίας ξεπέρασε τον μέσο όρο της ΕΕ μέσα σε μια δεκαετία (1990-1999) και σχεδόν διπλασιάστηκε από 6,4% στο 11,6%.

Αντίθετα ο μέσος όρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχεδόν παραμένει σταθερός με στοιχεία αποκλιμάκωσης .Είναι χαρακτηριστικό ότι από τις Χώρες της Συνοχής , η Ιρλανδία υποδιπλασίασε το ποσοστό της ανεργίας, ενώ η Ισπανία και η Πορτογαλία την μείωσαν αισθητά.

Οι ίδιες τάσεις συνεχίζονται έως σήμερα.

### ΣΧΗΜΑ 3.1

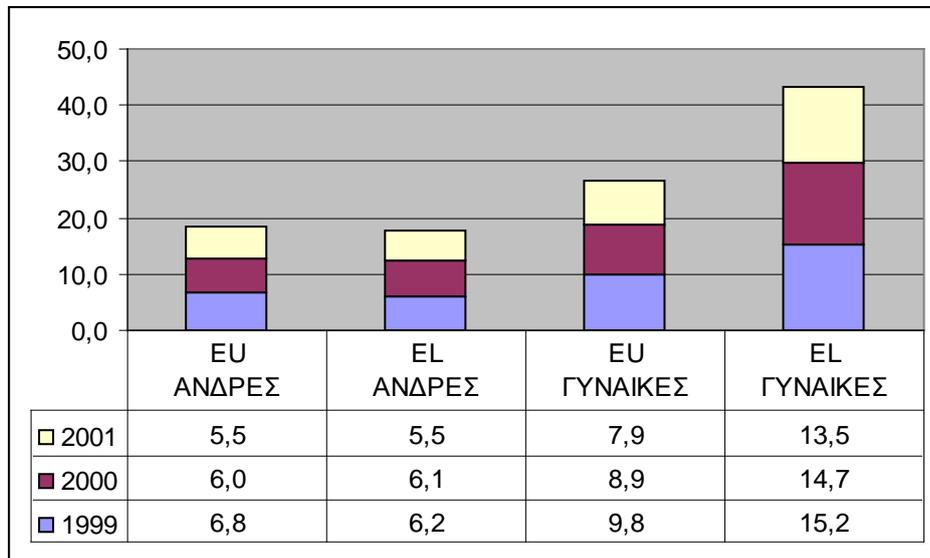
#### ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ (Ηλικία 15-24 ετών)



ΠΗΓΗ:OECD Employment Outlook 2002

### ΣΧΗΜΑ 3.2

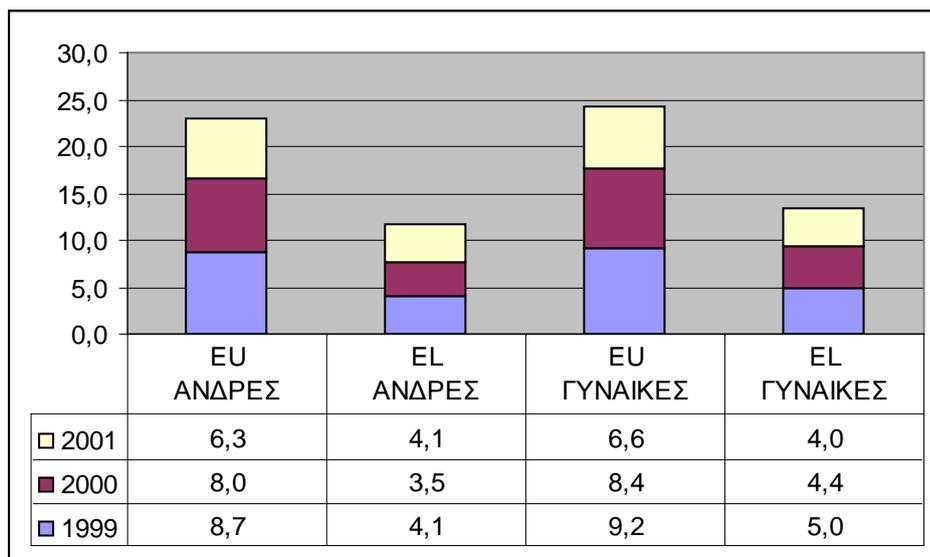
#### ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ (Ηλικία 24-54 ετών)



ΠΗΓΗ:OECD Employment Outlook 2002

### ΣΧΗΜΑ 3.3

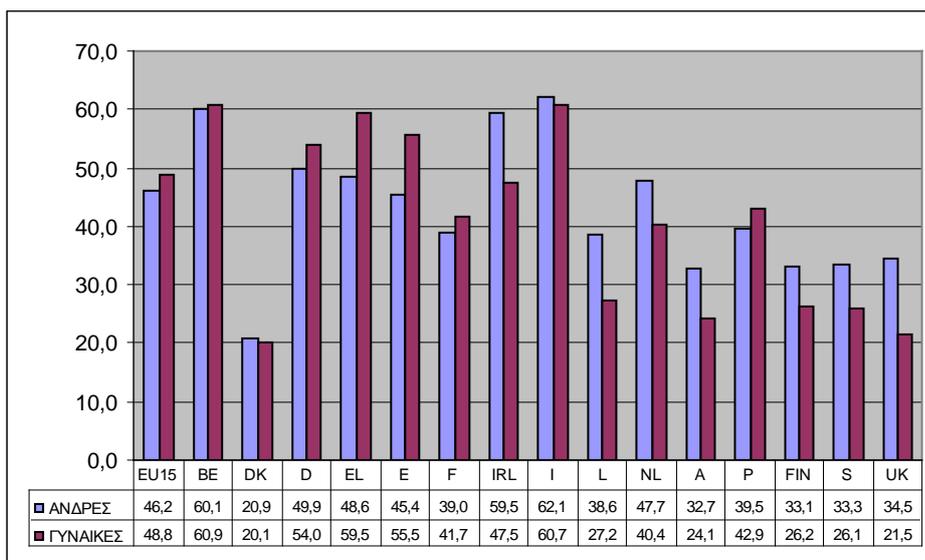
#### ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ (Ηλικία 55-64 ετών)



ΠΗΓΗ:OECD Employment Outlook 2002

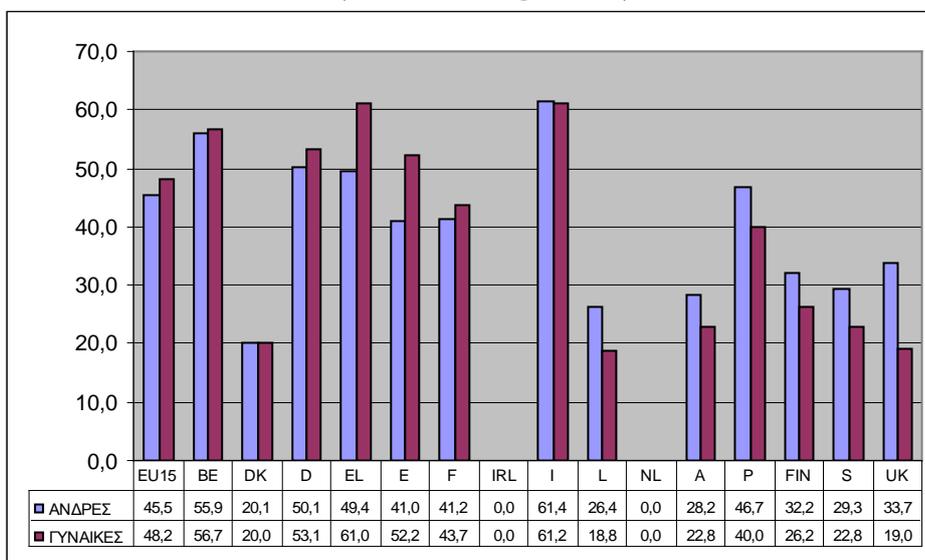
Το μερίδιο των ανέργων στην Ε.Ε. που παρέμειναν εκτός εργασίας για έναν ή και περισσότερο από ένα χρόνο μειώθηκε μεταξύ των ετών 1999 (47,4%) και 2001 (43,7%), με μοναδικές εξαιρέσεις την Ελλάδα και την Πορτογαλία όπου σημειώθηκε αύξηση μεταξύ των ετών 1999 και 2000 και μείωση κατά το 2001.

**ΣΧΗΜΑ 4.1**  
**ΠΟΣΟΣΤΑ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ (12μήνες και πάνω)**  
(κατά το έτος 1999)



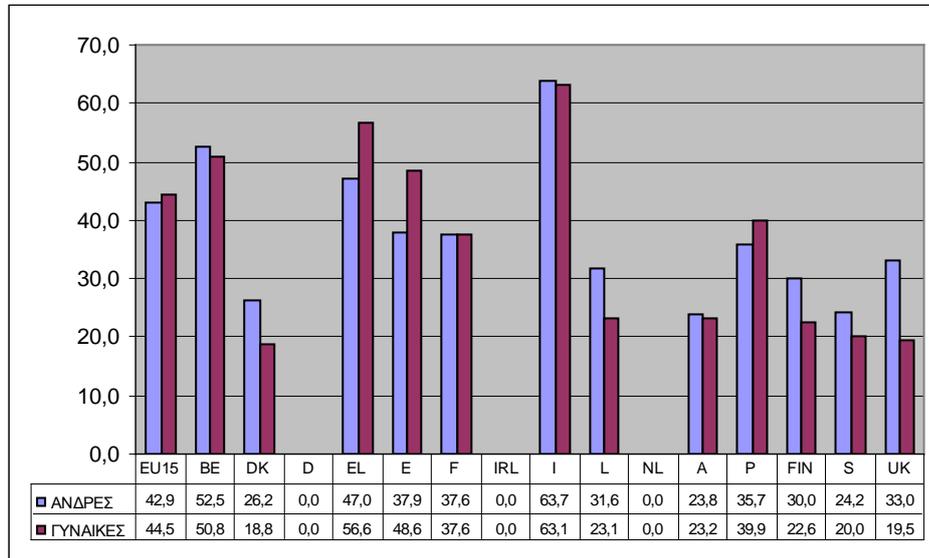
**ΠΗΓΗ:OECD Employment Outlook 2002**

**ΣΧΗΜΑ 4.2**  
**ΠΟΣΟΣΤΑ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ (12μήνες και πάνω)**  
(κατά το έτος 2000)



**ΠΗΓΗ:OECD Employment Outlook 2002**

**ΣΧΗΜΑ 4.3**  
**ΠΟΣΟΣΤΑ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ (12μήνες και πάνω)**  
 (κατά το έτος 2001)



**ΠΗΓΗ:OECD Employment Outlook 2002**

Το μερίδιο των ανέργων στην Ε.Ε. που παρέμειναν εκτός εργασίας για έναν ή και περισσότερο από ένα χρόνο μειώθηκε μεταξύ των ετών 1999 (47,4%) και 2001 (43,7%) με εξαιρέσεις την Ελλάδα και την Πορτογαλία όπου σημειώθηκε αύξηση μεταξύ των ετών 1999 – 2000 και μειώθηκε το 2001.

### 1.3 ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Η ανεργία παραμένει το υπ' αριθμό ένα κοινωνικό – οικονομικό πρόβλημα στην Ευρώπη, ενώ τα τελευταία χρόνια λαμβάνει συνεχώς και μεγαλύτερες διαστάσεις στην χώρα μας.

Οι οικονομικές επιπτώσεις της ανεργίας στην ανάπτυξη, την παραγωγικότητα, και τη διανομή του εισοδήματος γίνονται ευκολότερα κατανοητές διότι επιδέχονται συγκεκριμένη ποσοτική έκφραση όμως οι κοινωνικές επιπτώσεις, δηλαδή η «σκοτεινή πλευρά» της ανεργίας, είναι αυτές που δημιουργούν μια πραγματικά εφιαλτική εικόνα: ανασφάλεια, περιθωριοποίηση, απόγνωση, έξαρση βίας –εγκληματικότητας και ναρκωτικών, αποδιοργάνωση κοινωνικού ιστού.<sup>2</sup>

Σε μια κοινωνία στην οποία ο αριθμός των ανέργων είναι μεγάλος, εξίσου μεγάλη είναι και η συχνότητα των προβλημάτων. Παρουσιάζεται έτσι, η εικόνα μιας κοινωνίας στην οποία ένα μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού εμφανίζεται επαγγελματικά απαξιωμένο με όλα τα προβλήματα που απορρέουν από τη κατάσταση αυτή. Λόγω του ότι η ανεργία πλήττει συγκεκριμένες ομάδες βαρύτερα από άλλες δημιουργώντας θύλακες ανεργίας, εντείνει τις κοινωνικές ανισότητες και ενισχύει τις κοινωνικές συγκρούσεις που προκαλούν αυτές τις ανισότητες.

Η κατάσταση της ανεργίας εντείνει υπάρχοντες ανταγωνισμούς και /ή δημιουργεί καινούριους.

Τα μεταναστευτικά ρεύματα και η ανομοιογένεια που δημιουργείται στο επίπεδο της κοινωνίας συνοδεύονται συχνά από κοινωνικές αντιπαλότητες οι οποίες εντείνονται σε περιόδους ανεργίας. Συγκεκριμένα στις περιχαρακωμένες αγορές εργασίας με υψηλό αριθμό μεταναστών και σε καθεστώς υψηλής ανεργίας εμφανίζονται φαινόμενα σύγκρουσης για την κάλυψη θέσεων σε τμήματα της αγοράς εργασίας που μέχρι τότε ήταν μη ανταγωνιστικά.

Έκφραση τέτοιων συγκρούσεων αποτελεί η όξυνση διάφορων τύπων κοινωνικού ρατσισμού και η κοινωνική αξιοποίηση εθνικιστικών ιδεολογιών. Το παραπάνω φαινόμενο που μπορεί να επιτείνεται από την εισροή μεταναστών

προκαλείται και στα πλαίσια της «γηγενούς» αγοράς εργασίας και των διαστρωματώσεών της. Σε συνθήκες ανεργίας εργαζόμενοι που μέχρι τότε είχαν πρόσβαση σε σταθερές και καλοπληρωμένες θέσεις εργασίας αναγκάζονται να επιδιώξουν θέσεις εργασίας που συνήθως καλύπτονται από κοινωνικές ομάδες κοινωνικά «υποδεέστερες». Λόγω όμως της ανεργίας όλο και περισσότερο ντόπιοι επιδιώκουν θέσεις στο «κατώτερο» τμήμα της αγοράς εργασίας.

Σε μια κοινωνία με υψηλό ποσοστό ανεργίας εμφανίζεται σημαντικό πρόβλημα φτώχειας. Παρουσιάζεται έντονο βιοποριστικό πρόβλημα λόγω της έλλειψης εργασίας και εισοδήματος για σημαντική μερίδα του πληθυσμού, οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες που αφορούν όλους τους τομείς της ζωής (στέγαση, ένδυση, εκπαίδευση, ψυχαγωγία κ.λ.π) αυξάνονται και η κοινωνική κινητικότητα (τουλάχιστον προς τα πάνω) μειώνεται.

Επακόλουθο της κατάστασης αυτής είναι η αύξηση της κοινωνικής αντιπαλότητας, είτε αυτή εκδηλώνεται είτε όχι. Μια κοινωνία στην οποία ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού είναι άνεργο, με έντονες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, αντιπαλότητες και δυσφορία και αβεβαιότητα για το μέλλον παρουσιάζει έντονα φαινόμενα αλλοτρίωσης και ανομίας. Εμφανίζεται χαλάρωση της κοινωνικής συνοχής, αποδυνάμωση των κοινωνικών δεσμών και αντικατάστασή τους με μια διαδικασία αντιπαράθεσης και αποσύνθεσης.

Ενώ η εργασία παραμένει στην κορυφή των κοινωνικών αξιών, η διαδικασία της κοινωνικοποίησης-σημαντικό τμήμα της οποίας συντελείται μέσω της εργασίας (εκτός της οικογένειας, εκπαίδευσης κ.λ.π)-διαταράσσεται. Διακυβεύεται, επομένως, η διαδικασία ένταξης και ενσωμάτωσης του ατόμου στο σύνολο με συνέπεια τις προαναφερθείσες κοινωνικές επιπτώσεις λόγω της χαλάρωσης των κοινωνικών δεσμών.

Το θέμα της ανομίας στο επίπεδο της κοινωνίας δεν ενδιαφέρει αν τα άτομα παρακινούνται από οικονομικούς λόγους και ακατάλληλες εργασιακές καταστάσεις να διαπράξουν παράνομες πράξεις, αλλά αν αυτές οι ακατάλληλες εργασιακές καταστάσεις προκαλούν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα που συνδέονται με υψηλούς δείκτες εγκληματικότητας.

---

<sup>2</sup> βλ.σx. Γ.Πετράκη, Η ανεργία μετατρέπει τις κοινωνικές σχέσεις, Θέμα (Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2000

Οι φτωχές εργασιακές προοπτικές προκαλούν ένα κλίμα ανομίας για τους εντός και τους εκτός του εργασιακού χώρου.

Στις κοινωνίες όπου δεν είναι εύκολο να βρεις εργασία και οι υπάρχουσες θέσεις είναι ανασφαλείς, με χαμηλούς μισθούς και περιορισμένες πιθανότητες για επαγγελματική άνοδο, πιθανόν η εργασία να προσφέρει λιγότερα κίνητρα στους νέους ανθρώπους να ταυτιστούν με τον παραδοσιακό τρόπο ζωής.

Αυτές οι συνθήκες ενδέχεται να διευκολύνουν τη δημιουργία περιθωριακών ιδεολογιών καθώς διαφθείρουν παράλληλα και τις υπάρχουσες δομές και τους τρόπους κοινωνικού ελέγχου. Κοινωνικοί επιστήμονες έχουν προτείνει τρόπους προσέγγισης της αγοράς εργασίας με τους οποίους μπορούμε καλύτερα να μελετήσουμε τις πλευρές και τις επιπτώσεις της οικονομικής περιθωριοποίησης ανάμεσα στις οποίες είναι η κατάσταση της υποαπασχόλησης, της κατμημένης αγοράς εργασίας και της διαστρωμάτωσης της αγοράς εργασίας όλες αυτές οι μελέτες φωτίζουν διάφορες πλευρές της οικονομικής περιθωριοποίησης που πιθανόν να μεγαλώνουν την ελκυστικότητα των παράνομων υποκατάστατων της αγοράς εργασίας.

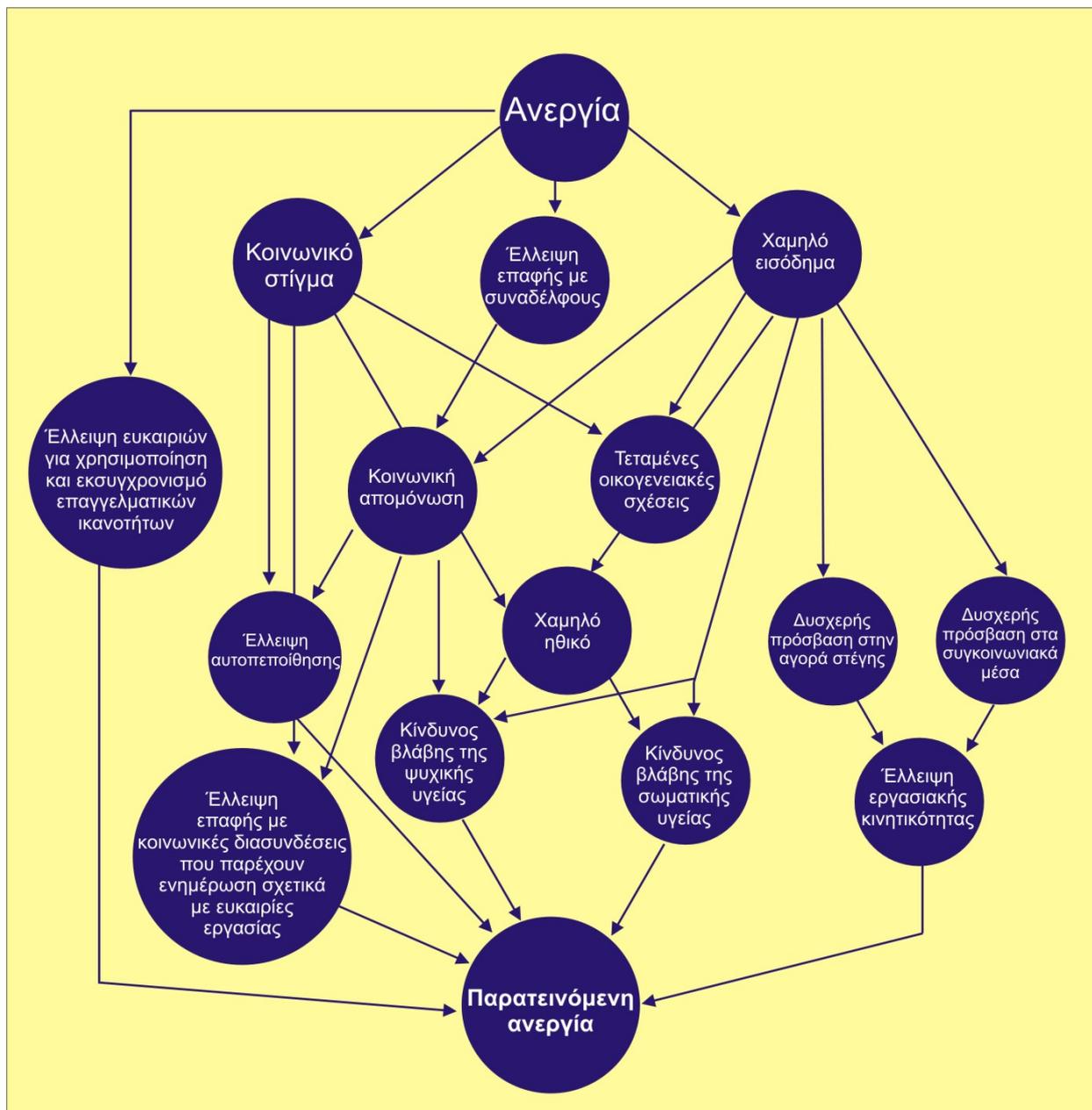
Το «κλίμα» της αγοράς εργασίας μιας περιοχής έχει επιδράσεις στη διαμόρφωση έννομης ή παράνομης συμπεριφοράς του πληθυσμού. Για παράδειγμα , μια αγορά εργασίας που κυριαρχείται από περιθωριακές μορφές απασχόλησης μπορεί να προτρέπει τα άτομα που είναι εκτός της συγκεκριμένης αγοράς εργασίας να μείνουν εκτός αυτής και να κατευθυνθούν προς παράνομα υποκατάστατα. Τέτοιες μελέτες ασχολούνται όχι με τα χαρακτηριστικά των ατόμων που διαπράττουν εγκλήματα αλλά με το είδος των κοινωνικών συνθηκών που εξωθούν τα άτομα στην εγκληματική συμπεριφορά.

Όσο περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης παρουσιάζει η αγορά εργασίας νεαρών ατόμων, τόσο λιγότερο ευάλωτα είναι τα άτομα αυτά στην προτροπή συνομήλικων τους να υιοθετήσουν παράνομες συμπεριφορές και τόσο λιγότερο ελκυστικά καθίστανται τα παράνομα υποκατάστατα της αγοράς εργασίας. Στη μεταβατική φάση προς την ζωή των ενηλίκων, που διανύουν οι νέοι, όσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό αυτών που συμμετείχαν σε παράνομες ενέργειες και είχαν τιμωρηθεί από τους κρατικούς θεσμούς, τόσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό εκείνων που ξεκινούν την επαγγελματική τους καριέρα βεβαρημένοι.

Εμφανίζεται ένας κύκλος αλληλεπιδράσεων μεταξύ εγκληματικών ενεργειών και ανεργίας που καταλήγει σε ένα φαύλο κύκλο.

Η κατάσταση αυτή της υψηλής και παρατεταμένης ανεργίας και των προβλημάτων που συνεπάγεται, σιγματίζει όχι μόνον το παρόν , αλλά και το μέλλον της κοινωνίας την εξέλιξη και την ανάπτυξη της. Η ανάπτυξη στην περίπτωση αυτή δεν ταυτίζεται με την οικονομική ευημερία αλλά αντανακλά μια πολυδιάστατη κατάσταση που αντιπροσωπεύει και την κοινωνική ευημερία. Η έννοια της ανάπτυξης συνδέεται με θέματα κοινωνικής δομής, πολιτισμού, σχέσεων εργασίας και πολιτικών επιλογών που συναρτούν την συλλογική ταυτότητα και τις προσδοκίες των «αναπτυσσόμενων» κοινωνικών συνόλων. Η κατάσταση υψηλής και παρατεταμένης ανεργίας εμποδίζει την διαδικασία ανάπτυξης της κοινωνίας και δημιουργεί θύλακες υπανάπτυξης ή διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης για διαφορετικές κοινωνικές ομάδες.

Καθώς, λοιπόν, η ανεργία παρατείνεται, μπαίνει σε λειτουργία μια διαδικασία φθοράς, η οποία σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας, είναι μια ελικοειδής πτωτική πορεία παρακμής, που παραστατικά απεικονίζεται στο σχήμα που ακολουθεί.



**Πηγή:** Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας, Δουβλίνο

Τα προβλήματα που προαναφέρθηκαν, ως συνέπεια του υψηλού βαθμού ανεργίας δυσκολεύουν και τη διαδικασία οικονομικής σύγκλισης της ευρωπαϊκής ένωσης λόγω της ελλείψεως κοινωνικής συνοχής, της ενίσχυσης των ανισοτήτων και της δημιουργίας θυλάκων υπανάπτυξης. Στην περίπτωση που η κατάσταση αυτή συνεχιστεί, τα εθνικά σύνορα θα αντικατασταθούν από οικονομικά (τα οποία μπορεί και ταυτίζονται σε ορισμένες περιπτώσεις με

γεωγραφικές διαιρέσεις). Το έργο της οικονομικής ενοποίησης θα μπορούσε αντίθετα να διευκολυνθεί και να επιταχυνθεί αν παράλληλα με το άνοιγμα των διαφόρων αγορών (αγαθών/υπηρεσιών, κεφαλαίου, εργασίας) κτιζόταν και η λεγόμενη «Ευρώπη των πολιτών» στην οποία έχει επιτευχθεί η κοινωνικοποίηση των ατόμων, η κοινωνική συνοχή και η κοινωνική ανάπτυξη.

Στην Ελλάδα παρατηρούνται οι δεύτερες μεγαλύτερες κοινωνικές ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά τη Πορτογαλία .Η απόκλιση μεταξύ των εισοδημάτων του 20% του πληθυσμού με το μεγαλύτερο εισόδημα είναι 6 φορές υψηλότερη από του 20 % με το χαμηλότερο.

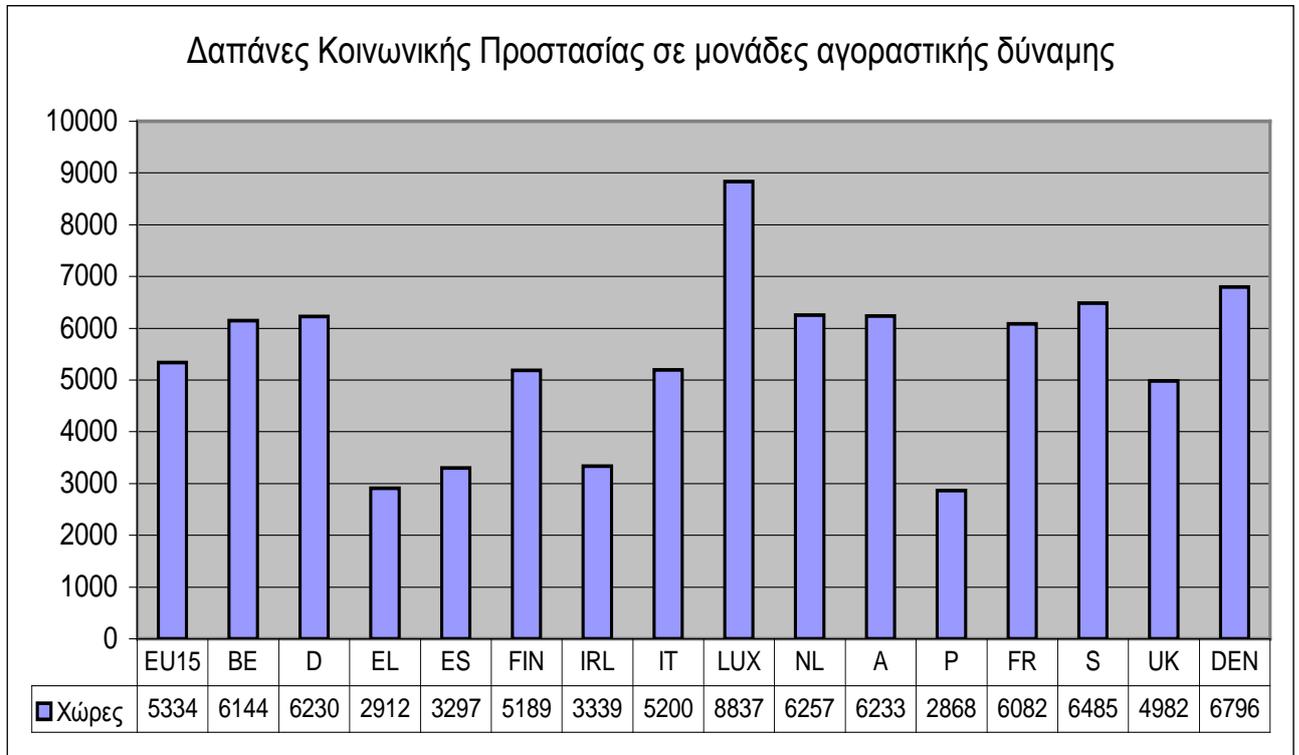
Σύμφωνα με την έκθεση, η κατάσταση αυτή συνεπάγεται τον κίνδυνο αποκλεισμού σημαντικού μέρους του πληθυσμού από την εργασία, με πολλές κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές παρενέργειες.

### **ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ**

Η Ελλάδα διαθέτει μόλις το 23,6% σαν ποσοστό του Α.Ε.Π για κοινωνικές δαπάνες έναντι 28,2 % της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το χαμηλότερο ποσοστό μετά την Πορτογαλία.

### **Δαπάνες κοινωνικής προστασίας:**

<b>Χώρα</b>	<b>Δαπάνες σαν ποσοστό (%) του Α.Ε.Π.</b>	<b>Κατά κεφαλή δαπάνες σε μονάδες αγοραστικής δύναμης</b>
ΒΕΛΓΙΟ	28,5	6144
ΔΑΝΙΑ	31,5	6796
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	29,9	6230
ΕΛΛΑΔΑ	23,6	2912
ΙΣΠΑΝΙΑ	24,4	3297
ΓΑΛΛΙΑ	30,8	6082
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	27,5	3339
ΙΤΑΛΙΑ	25,9	5200
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	24,8	8837
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	30,3	6257
ΑΥΣΤΡΙΑ	28,8	6233
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	22,5	2868
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	29,9	5189
ΣΟΥΗΔΙΑ	33,7	6485
ΗΝΩΜ.ΒΑΣΙΛΕΙΟ	26,8	4982
ΕΕ 15	28,2	5334



Το ποσοστό των δαπανών για την ανεργία είναι μόλις το 4,6 % των κοινωνικών δαπανών έναντι 7,5 % της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

«Η Ελλάδα δαπανά μόνο το 0,85 του ΑΕΠ σε πολιτικές της αγοράς εργασίας. Έτσι είναι το κράτος – μέλος που καταβάλλει τις μικρότερες οικονομικές προσπάθειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση , πράγμα το οποίο δεν φαίνεται να αρκεί για την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων της αγοράς εργασίας».

(Απασχόληση στην Ευρώπη 1999- Ευρωπαϊκή Επιτροπή).

**ΠΟΣΟΣΤΟ ΦΤΩΧΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ (%) ΣΤΗΝ Ε.Ε.**

<b>Χώρα</b>	<b>Μετά από κοινωνικές παρεμβάσεις</b>	<b>Μακροχρόνιοι άνεργοι</b>	<b>Πολύ μακροχρόνιοι άνεργοι</b>
ΕΕ 15	15	3,1	2,0
ΒΕΛΓΙΟ	13	3,2	2,2
ΔΑΝΙΑ	11	0,9	0,3
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	11	4,0	2,6
ΕΛΛΑΔΑ	21	5,4	3,1
ΙΣΠΑΝΙΑ	19	3,9	2,3
ΓΑΛΛΙΑ	15	3,1	1,7
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	18	1,3	0,8
ΙΤΑΛΙΑ	18	5,8	4,3
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	13	0,5	0,2
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	11	0,9	---
ΑΥΣΤΡΙΑ	12	0,8	0,4
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	21	1,5	0,8
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	11	2,4	1,3
ΣΟΥΗΔΙΑ	9	1,0	---
ΗΝΩΜ.ΒΑΣΙΛΕΙΟ	9	1,3	0,7

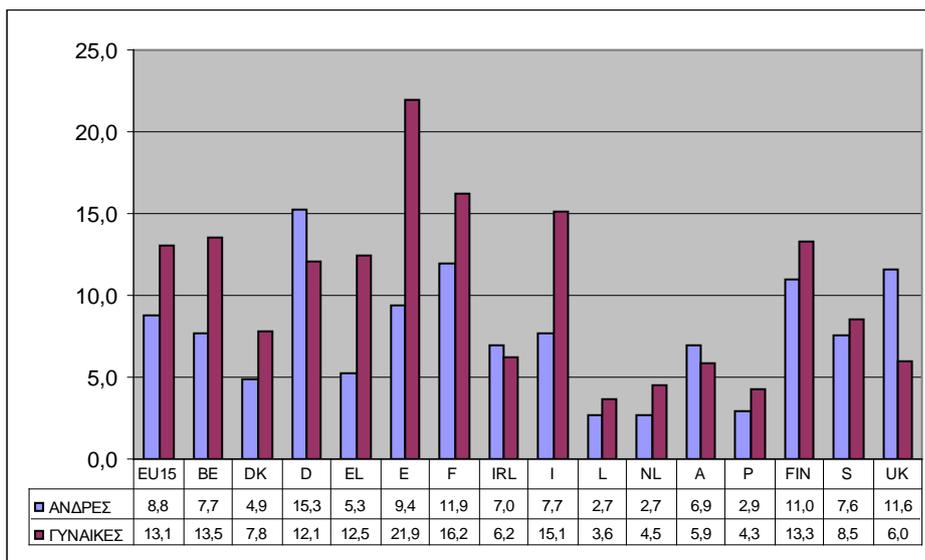
**ΠΗΓΗ:EUROSTAT- STATISTIC IN FOCUS 2/2000**

Ο πληθυσμός στα όρια της φτώχειας για το έτος 1999 κυμάνθηκε μεταξύ του 9% στη Σουηδία και του 21% στην Ελλάδα και την Πορτογαλία. Σύμφωνα με μετρήσεις, το 15% των Ευρωπαίων πολιτών το 1999 (περίπου 56 εκατ. άνθρωποι) βρίσκονταν στα όρια της φτώχειας ζώντας σε νοικοκυριά με εισοδήματα χαμηλότερα από το όριο της φτώχειας. Το φαινόμενο ήταν μικρότερο στη Σουηδία (9%), τη Δανία, τη Γερμανία, την Ολλανδία και τη

Φινλανδία (από 11%) και εντονότερο στην Ελλάδα και την Πορτογαλία με ποσοστό 21% επί του πληθυσμού τους.

**ΣΧΗΜΑ 5.1**

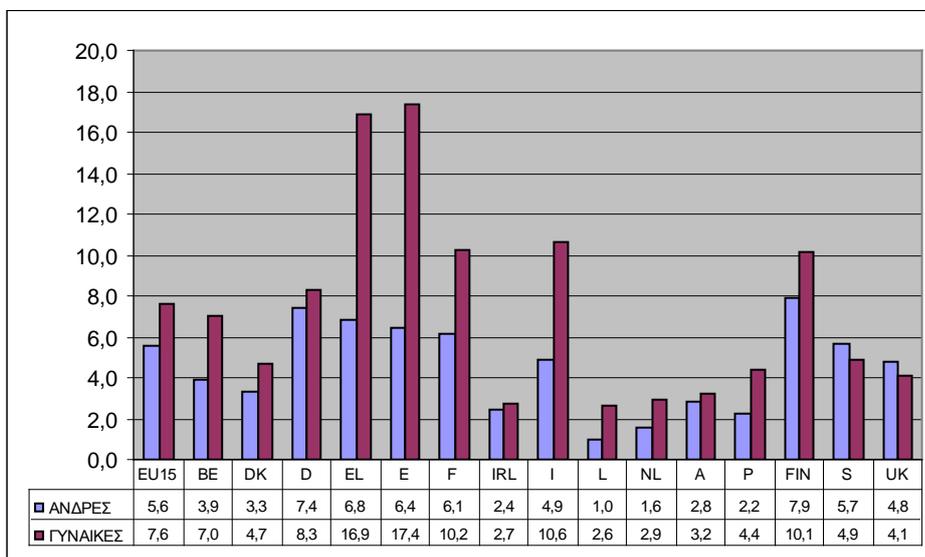
**ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΩΝ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**  
(Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση)



**ΠΗΓΗ: OECD 2002 – EUROSTAT 2002**

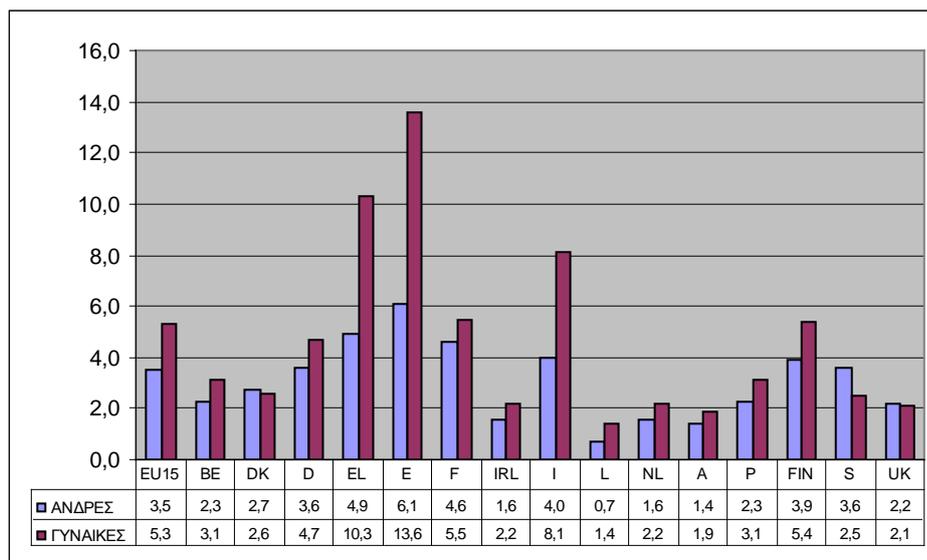
**ΣΧΗΜΑ 5.2**

**ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΩΝ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**  
(Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση)



**ΣΧΗΜΑ 5.3**

**ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΩΝ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**  
(Τριτοβάθμια Εκπαίδευση)



**Δαπάνες στον τομέα της εκπαίδευσης σαν ποσοστό του Α.Ε.Π (%)**

	2000*	2001*
<b>Βέλγιο</b>	5,7	-
<b>Δανία</b>	8,0	7,0
<b>Γερμανία</b>	4,8	5,8
<b>Ελλάδα</b>	2,9	2,4
<b>Ισπανία</b>	4,9	5,6
<b>Γαλλία</b>	6,0	6,2
<b>Ιρλανδία</b>	5,2	-
<b>Ιταλία</b>	4,7	4,7
<b>Λουξεμβούργο</b>	4,4	-
<b>Ολλανδία</b>	5,2	-
<b>Αυστρία</b>	5,6	5,6
<b>Πορτογαλία</b>	5,8	-
<b>Φιλανδία</b>	7,3	-
<b>Σουηδία</b>	7,8	6,7
<b>Ηνωμένο Βασίλειο</b>	5,2	-
<b>ΕΕ 15</b>	5,2	-

**Πηγή \*:EUROSTAT , STATISTIC IN FOCUS 12/2002**

**\*\*:'Εκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Η Εκπαίδευση του Αύριο»  
Δαπάνες ανά βαθμίδα Εκπαίδευσης:**

Όταν οι ελπίδες και οι προσπάθειες των σύγχρονων κοινωνιών εστιάζονται στην ΓΝΩΣΗ, οι δαπάνες της Ελλάς για την εκπαίδευση των νέων τόσο σε ποσοστό ΑΕΠ όσο και σε απόλυτα μεγέθη απέχουν σημαντικά από τις ανάλογες δαπάνες των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

## **Κεφ.2: Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ**

### **2.1 ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΟ ΠΙΟ «ΦΤΗΝΟ» ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ**

***Οι γυναίκες συγκεντρώνονται σε κλάδους και θέσεις εργασίας χαμηλών μισθών και ημερομισθίων.***

Στον καπιταλισμό οι όποιες θεσμικές ρυθμίσεις που αφορούν κατακτήσεις εργαζομένων είναι υπό αμφισβήτηση και αναίρεση. Βασικός στόχος του κεφαλαίου είναι η αύξηση του απλήρωτου μέρους της εργασίας. Στα πλαίσια της αστικής νομοθεσίας-και κάτω από τους επίμονες αγώνες του εργατικού και γυναικείου κινήματος- το θέμα της ίσης αμοιβής για ίδια δουλειά έχει τυπικά λυθεί, αφού θεσμοθετήθηκε. Όμως οι γυναίκες εξακολουθούν να αποτελούν το πιο φτηνό τμήμα της εργατικής τάξης.

Η διαφορά στην πώληση της γυναικείας εργατικής δύναμης δεν οφείλεται στην παραβίαση των κλαδικών συμβάσεων (οι οποίες όπου εφαρμόζονται, ισχύουν για όλους) αλλά στο ότι οι γυναίκες απασχολούνται σε μαζική έκταση σε τομείς εργασίας που είναι από τους πιο κακοπληρωμένους και στο ότι έχουν μικρότερη επαγγελματική εξέλιξη έναντι των ανδρών.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα συγκέντρωσης γυναικών σε χαμηλά αμειβόμενους τομείς βρίσκεται στην βιομηχανία ενδυμάτων , όπου περισσότερο από τα 2/3 ολόκληρου του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού είναι γυναίκες και η οποία απορροφά σχεδόν το 1/5 του γυναικείου εργατικού δυναμικού στην παραγωγή. Επίσης, σχεδόν τα 2/3 των εργαζομένων γυναικών σε παγκόσμιο επίπεδο που απασχολούνται στη παραγωγή κατατάσσονται σε «εργάτριες χειρίστριες και εργάτριες παραγωγής». Μόνο το 5% είναι σε επαγγελματικές και τεχνικές εργασίες και 2 % σε διοικητικές και διευθυντικές θέσεις. Στον τομέα των υπηρεσιών όπου εργάζονται οι περισσότερες γυναίκες κατέχουν μόνο το 11% των διοικητικών και διευθυντικών θέσεων

Στη χώρα μας οι Ελληνίδες μισθωτές είναι από τις χαμηλότερα αμειβόμενες στην Ευρώπη (68% των ωρομισθίων των ανδρών).Τα χαμηλότερα

ποσοστά βρίσκονται στον τομέα του ηλεκτρισμού – αερίου πόλεως με 57,6 % στις μηνιαίες αποδοχές των υπαλλήλων και 69,6 % στα ημερομίσθια των εργατών. Ακολουθεί ο τομέας δέρματος που οι γυναίκες παίρνουν το 59% των μηνιαίων αποδοχών των υπαλλήλων και το 81,4% των εργατών στη βιομηχανία.

Ακολουθεί ο τομέας μηχανών και συσκευών, επίπλων, μεταφορικών μέσων, μεταλλικών προϊόντων, υφαντικών, ειδών διατροφής, ποτά. Η μεγαλύτερη ψαλίδα διαφοράς στην τιμή πώλησης της γυναικείας εργατικής δύναμης βρίσκεται στους υπαλλήλους, με μέσο όρο στο 74% των ανδρών, ενώ στα μεροκάματα των βιομηχανικών εργατριών η διαφορά ακόμα και στους ίδιους κλάδους είναι μικρότερη με μέσο όρο περίπου στο 85%. Στο δημόσιο τομέα η διάκριση λειτουργεί επίσης έμμεσα με τη συγκέντρωση των γυναικών στις κατώτερες βαθμίδες ακόμα και αν το επίπεδο της γενικής εκπαίδευσης είναι ίσο ή και ανώτερο από των ανδρών. Π.χ ενώ οι γυναίκες στην δημόσια διοίκηση, αποτελούν το 1/3 των εργαζομένων, το ποσοστό των γυναικών στους γενικούς διευθυντές παραμένει κάτω του 5%. Στις τράπεζες οι γυναίκες κυριαρχούν στις θέσεις χαμηλής ευθύνης.<sup>3</sup> Το 38% των εργαζομένων είναι γυναίκες, τη διεύθυνση όμως των καταστημάτων την έχουν οι άνδρες με ποσοστό 96,2%.

Στον τουρισμό, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους οι εργαζόμενοι χαρακτηρίζονται ως ανειδίκευτοι. Αυτές οι εργασίες έχουν καταταγεί στη συλλογική σύμβαση στην 4 η κατηγορία. Σε αυτήν την 4 η κατηγορία ανήκουν οι περισσότερες εργαζόμενες γυναίκες στα ξενοδοχεία , που είναι και η πλειοψηφία των εργαζομένων: καμαριέρες, πλυντήρια, σιδερωτήρια, καθαρίστριες, μοδίστρες, λαντζίερρες κ.λ.π.

Βάσει της μαρξιστικής ανάλυσης για την τιμή πώλησης της εργατικής δύναμης, «η αξία της εργατικής δύναμης καθορίζεται από την αξία των μέσων συντήρησης, που απαιτούνται για να παραχθεί, αναπτυχθεί, διατηρηθεί και διαιωνιστεί η εργατική δύναμη... όπως διαφέρει το κόστος παραγωγής στις διάφορες ποιότητες της εργατικής δύναμης, έτσι πρέπει να διαφέρει και η αξία της εργατικής δύναμης που χρησιμοποιείται στους διάφορους κλάδους της παραγωγής». Η γυναίκα εργαζόμενη, λόγω και της ιδιαιτερότητας της γενετήσιας

---

<sup>3</sup> Χρ. Κάτσικας και Α. Γιαννετοπούλου, Η γυναίκα στην εκπαίδευση και στην απασχόληση, Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, 1995

λειτουργίας της, έχει πολλές φορές επιπλέον επιπτώσεις, άρα και φθορές από τη χρησιμοποίηση της εργατικής της δύναμης, στη χρησιμοποίηση ακόμα και του ίδιου μέσου παραγωγής με τον άνδρα. Ανεξάρτητα όμως από αυτό, οι ανάγκες αναπαραγωγής της εργατικής της δύναμης είναι μεγαλύτερες έναντι του άνδρα, εξαιτίας πάλι της ιδιαιτερότητας της αναπαραγωγικής της λειτουργίας και όχι μόνο κατά την περίοδο της τεκνοποίησης. Άρα το κόστος των μέσων που θα χρησιμοποιήσει για τη συντήρηση και αναπαραγωγή της εργατικής της δύναμης είναι μεγαλύτερο έναντι του άνδρα εργάτη.

Με δεδομένο ότι σήμερα παίρνεται πίσω ένα σύνολο επιδομάτων σε σχέση με την προστασία της μητρότητας εξαιτίας της ανατροπής της σταθερής και πλήρους απασχόλησης και συρρικνώνεται ο δημόσιος και δωρεάν χαρακτήρας της κοινωνικής προστασίας η τιμή πώλησης της γυναικείας εργατικής δύναμης θα πέσει ακόμα πιο πολύ από τα ποσοστά που προαναφέραμε.

Έτσι και στις σημερινές συνθήκες επιβεβαιώνεται η μαρξιστική θέση της μεγαλύτερης ταξικής εκμετάλλευσης που υφίσταται η γυναίκα εργαζόμενη στον καπιταλισμό.

***Με τις αντιδραστικές αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις , η επιδείνωση των όρων πώλησης της εργατικής δύναμης είναι μεγαλύτερη για τις γυναίκες.***

Στην αναφορά που κάνουμε, στεκόμαστε μόνο στην μερική απασχόληση της μισθωτής εργασίας, γιατί τα υπόλοιπα στοιχεία της ΕΣΥΕ σχετικά με τις αυτοαπασχολούμενες και τα συμβοηθούντα μέλη, δε βοηθούν μια και σε αυτά εμπεριέχονται εργοδότες και γυναίκες των μικρομεσαίων στρωμάτων ή της αστικής τάξης που εργάζονται στην οικογενειακή επιχείρηση.

Επίσης τα στοιχεία που εξετάζουμε αναφέρονται στην περίοδο του 1997 .Τα πραγματικά στοιχεία είναι σαφώς πολύ μεγαλύτερα και πρόσφατα ψηφίστηκε ο νόμος για τη μερική απασχόληση, δίνοντας ώθηση στην αύξησή της.

Στην Ελλάδα βάσει των στοιχείων της OCED (2001) οι εργαζόμενες με μερική απασχόληση αποτελούν το 5,5 % των εργαζομένων (Α-Γ) συνολικά στη μισθωτή εργασία έναντι 2,6 % των ανδρών.

Η μεγαλύτερη συγκέντρωση εργαζομένων γυναικών με μερική απασχόληση παρατηρείται στην ηλικία των 15-64 ετών (66,5%) με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση μετά τα 45. Τα μεγάλα ποσοστά μετά τα 45, τα οποία ισχύουν και για τους άνδρες, δείχνουν τα αποτελέσματα της παραγωγικής συρρίκνωσης σε παραδοσιακούς κλάδους παραγωγής κύρια στη βιομηχανία και τις μαζικές απολύσεις σε αυτές τις ηλικίες για να αντικατασταθούν με νέους οι οποίοι είναι πιο φθινοί σαν εργατική δύναμη.

Τα τελευταία χρόνια η χρησιμοποίηση αυτών των μορφών εργασίας ή ακριβέστερα η χειροτέρευση των όρων πώλησης της εργατικής δύναμης, συνέβαλλε σε μια πλασματική αύξηση της απασχόλησης του εργατικού δυναμικού και κύρια των γυναικών, αφού η μια θέση πλήρους εργασίας μετατρέπεται σε δύο - τρεις θέσεις.

Τα μεγαλύτερα ποσοστά γυναικών που εργάζονται με μερική απασχόληση, οφείλονται στο ότι οι γυναίκες:

Αναγκάζονται να επιλέγουν αυτή την μορφή για να μπορέσουν να λύσουν προβλήματα ανατροφής των παιδιών, περιποίησης και φροντίδας μελών της οικογένειας, εξαιτίας της συρρίκνωσης των δημόσιων παροχών της κοινωνικής προστασίας.

Θεωρούν ως ένα βαθμό συμπληρωματική την εργασία τους στο οικογενειακό εισόδημα για την κάλυψη τρεχουσών αναγκών .

Αυτή η εργασιακή σχέση προβάλλεται ως μέτρο ενίσχυσης της απασχόλησης των γυναικών αλλά και ως μέσο που μπορεί να λειτουργήσει σε εθελοντική βάση για τις εργαζόμενες που θέλουν να συνδυάσουν οικογένεια και εργασία. Όμως αυτή η εργασιακή μορφή δεν είναι καθόλου εθελοντική επιλογή αλλά αναγκαστική. Σε μια έρευνα του ΕΚΑ που έγινε στους εργαζόμενους της Αθήνας, αναφέρεται ότι στον Δήμο Αθήνας το μεγαλύτερο πρόβλημα στον «κοινωνικό εξοπλισμό» είναι οι ελλείψεις των παιδικών σταθμών , ενώ αντίστοιχα αυτό συμβαίνει και στην Δυτική Αθήνα, με αποτέλεσμα σε αυτές τις περιοχές να ξοδεύονται περισσότερα χρήματα από το οικογενειακό εισόδημα για παιδικούς σταθμούς.

Μελέτες στην Γαλλία σχετικά με την εφαρμογή της μερικής απασχόλησης, απέδειξαν ότι αυτό το μέτρο όχι μόνο δεν ενίσχυσε την απασχόληση με την δημιουργία νέων θέσεων αλλά κατά την περίοδο εφαρμογής από το 1994-1998 έγινε αναδιανομή του εργατικού δυναμικού με χειρότερους όρους μέσω της ενίσχυσης της μερικής απασχόλησης, η οποία από το 18% το 1992 έφτασε στο 44,9% το 2000 (για τις γυναίκες).

Οι γυναίκες λοιπόν αναγκάζονται σε μεγάλο βαθμό, είτε έμμεσα είτε άμεσα να δουλεύουν με αυτές τις μορφές

## **ΑΛΛΟΔΑΠΕΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ**

Σύμφωνα με έρευνα του Εθνικού Παρατηρητηρίου Απασχόλησης (ΕΠΑ 1999), η οποία βασίστηκε στα δεδομένα των αιτήσεων που υποβλήθηκαν από τους αλλοδαπούς για να τους χορηγηθεί άδεια παραμονής στην Ελλάδα, φαίνεται ότι η πλειοψηφία των μεταναστών εργάζονται στην χώρα ως ανειδίκευτοι απασχολούνται κύρια στον αγροτικό τομέα, έχουν μέσο επίπεδο εκπαίδευσης και η κύρια χώρα προέλευσης είναι η Αλβανία.

Με βάση το φύλο τα στοιχεία δείχνουν ότι η μεγάλη πλειοψηφία είναι άνδρες. Από τις γυναίκες το 43,64% προέρχεται από την Αλβανία, το 14,74 % από τη Βουλγαρία το 8,27% από την Ουκρανία και ακολουθούν η Γεωργία , οι Φιλιππίνες και η Μολδαβία. Ο κύριος όγκος τους προέρχεται από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες.

Σε ότι αφορά το εκπαιδευτικό τους επίπεδο οι γυναίκες είναι πιο μορφωμένες με 55,47% έναντι 47,31 % των ανδρών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όσο και στην Τριτοβάθμια με 16,4% έναντι 6,41% των ανδρών ενώ στην πρωτοβάθμια 24,18% έναντι 49,90% των ανδρών! Οι οικογενειακή του κατάσταση δείχνει ότι η πλειοψηφία είναι έγγαμοι , με 2 στους 3 να έχουν από 1 έως και 5 παιδιά. Οι έγγαμες γυναίκες είναι το 59,80%.

Το 16,5% των γυναικών δουλεύουν ως ανειδίκευτες εργάτριες ή χειρώνακτες έναντι του 25,8% των ανδρών.

Ως ειδικευμένες είναι το 2,32% έναντι του 8,51% των ανδρών. Βέβαια η πλειοψηφία των αλλοδαπών απέφυγε να δηλώσει επάγγελμα δείχνοντας ότι το μεγαλύτερο μέρος τους εργάζεται χωρίς να δηλώνεται από τους εργοδότες.

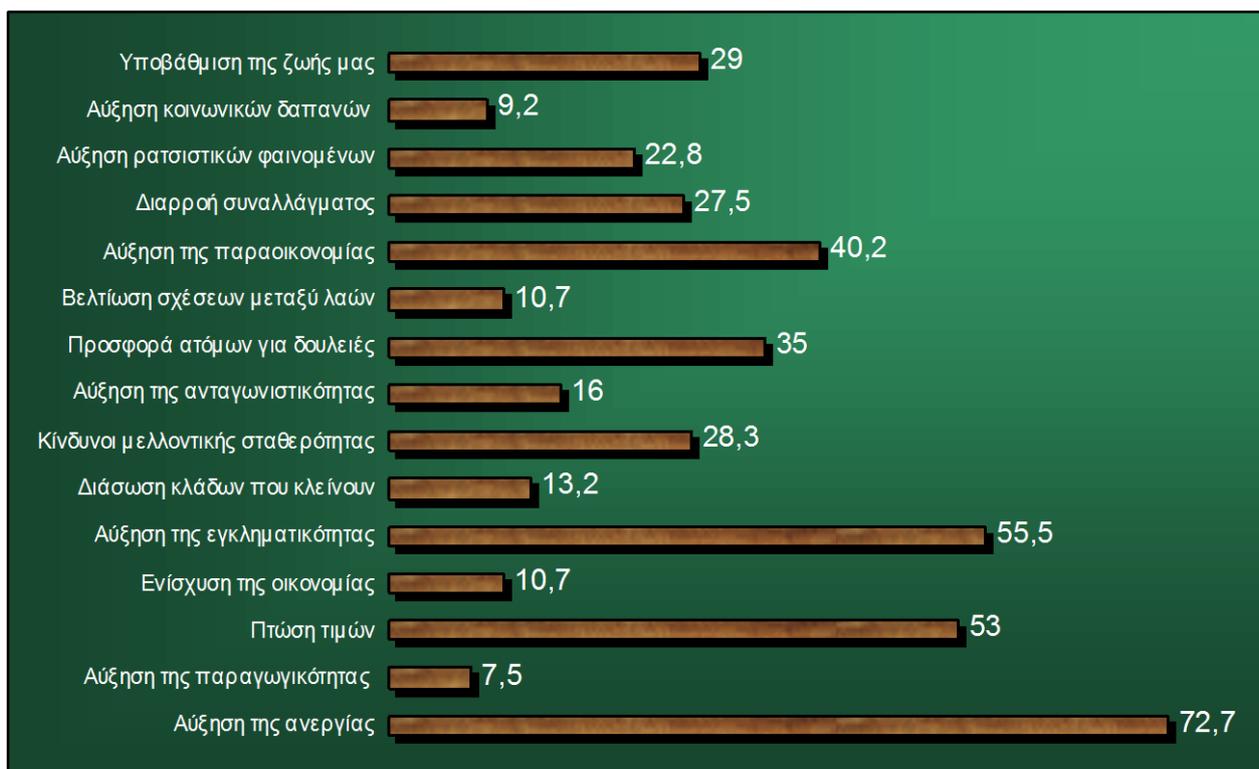
Οι συνθήκες ζωής των αλλοδαπών εργατών, ειδικά των ανειδίκευτων είναι άθλιες. Έχουν πρόβλημα στέγης, ζουν σε ανθυγιεινούς χώρους πολλοί μαζί για να αντεπεξέλθουν οικονομικά, χωρίς στοιχειώδεις ανέσεις, απομονωμένοι, εξαιτίας της γλώσσας και των διαφορετικών παραδόσεων και μακριά από τις οικογένειές τους. Δεν έχουν σχολεία και πολιτιστικές δραστηριότητες, αποκλείονται απ' τη διαδικασία της εκπαίδευσης. Οι εργοδότες «πατώντας» στην ανάγκη τους για εργασία απασχολούν αλλοδαπούς εργαζόμενους περισσότερο απ' το νόμιμο χρόνο σε βαριές, ανειδίκευτες, βρώμικες και κακοπληρωμένες δουλειές.

Έτσι, οι εργοδότες δεν προσλαμβάνουν μετανάστες επειδή τους προσφέρουν λιγότερα χρήματα, προσλαμβάνουν εργαζόμενους (που τυχαίνει να είναι μετανάστες), οι οποίοι δέχονται να εργασθούν σε αυτά τα χαμηλά επίπεδα μισθού. Τα επίπεδα μισθού είναι χαμηλά όχι γιατί υπάρχουν μετανάστες, αλλά επειδή υπάρχουν εργαζόμενοι, οι οποίοι λόγω της φτώχειας και της οικονομικής εξαθλίωσης δέχονται να δουλέψουν με αυτά τα λίγα χρήματα.

Σε ό,τι αφορά το χώρο της παραοικονομίας, όπου συνήθως συναντάται ο μεγαλύτερος αριθμός μεταναστών, η άποψη ότι η παραοικονομία διατηρείται επειδή απασχολούνται μετανάστες είναι λάθος. Οι μετανάστες βρίσκουν εργασία επειδή υπάρχει η παραοικονομία και όχι το αντίθετο. Εξάλλου, η παραοικονομία έχει σχέση με την ανάπτυξη του καπιταλισμού, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Επιπλέον δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι στις παραοικονομικές δραστηριότητες οι μετανάστες αποτελούν την πλειοψηφία.

Ο μετανάστης, συνεπώς, δεν λειτουργεί ως υποκατάστατο του ιθαγενή εργαζόμενου στην αγορά εργασίας. Ίσως κάποιος να τον βλέπει ως τέτοιο μόνο και μόνο γιατί έχει διαφορετικά φυλετικά και εθνικά χαρακτηριστικά.

### **Αρνητικές επιδράσεις αλλοδαπών στην κοινωνία**



**ΠΗΓΗ:** Ε.Σ.Υ.Ε. (1999)

## 2.2 Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Στην Ελλάδα η ανεργία των γυναικών είναι 50 % υψηλότερη από την ανεργία των γυναικών στην Ευρώπη

Η Ελλάδα διαθέτει μόλις το 23,6% σαν ποσοστό του ΑΕΠ για κοινωνικές δαπάνες έναντι 28,2 % της ευρωπαϊκής Ένωσης το χαμηλότερο ποσοστό μετά την Πορτογαλία.

Οι Έλληνες εργάζονται περισσότερο και αμείβονται χειρότερα από όλους

## **ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Αποκαλυπτικά είναι τα στοιχεία της EUROSTAT για την εικόνα του Ελληνικού εργατικού δυναμικού, το οποίο εμφανίζει από τα χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής σε προγράμματα επαγγελματικής επιμόρφωσης , ενώ εργάζεται περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο Ευρωπαίο.

Η χώρα μας εμφανίζει ακόμη το μικρότερο ποσοστό μισθωτών της ΕΕ (Πίνακας 2), το μικρότερο ποσοστό στην μερική απασχόληση και από τα υψηλότερα ποσοστά στους ανέργους ηλικίας 15-24 ετών , στους ανέργους μακράς διάρκειας, καθώς και στους ανέργους που αναζητούν για πρώτη φορά εργασία.

Ειδικότερα, προκύπτει ότι μόλις το 1,1 % των Ελλήνων εργαζομένων ηλικίας 25-64 ετών συμμετέχουν σε προγράμματα επαγγελματικής επιμόρφωσης. Στην Σουηδία η κατάρτιση αφορά 1το 21,6 % των εργαζομένων και στη Βρετανία στο 21%.Στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης το αντίστοιχο ποσοστό είναι 8,4%.Οι Έλληνες εργάζονται εβδομαδιαίως περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο Ευρωπαίο με 40,9 ώρες. Λιγότερο εργάζονται οι Βέλγοι με 38,5 ώρες και οι Ιταλοί με 38,6 ώρες, ενώ ο εβδομαδιαίος μέσος όρος εργασίας στην ΕΕ είναι 40,3 ώρες (Πίνακας 2).

Η Ελλάδα εμφανίζει ακόμη το μικρότερο ποσοστό μερικής απασχόλησης, με 4,6 %.Τα υψηλότερα ποσοστά παρατηρούνται στην Ολλανδία με 41,2 % και στη Βρετανία με 24,9%. Στην ΕΕ η μερική απασχόληση αφορά στο 18% των εργαζομένων.

Επιπλέον, στην Ελλάδα η ανεργία στους νέους 15-24 ετών φτάνει στο 29,5 % και είναι η δεύτερη υψηλότερη στην ΕΕ μετά την Ιταλία με 31,5%.Μικρά ποσοστά ανεργίας σε αυτή την κατηγορία εμφανίζουν η Ολλανδία με 5,3% και η Αυστρία με 6,3%.Για την ΕΕ το ποσοστό είναι 16,1%.Στους Έλληνες ηλικίας 25-64 ετών η ανεργία φτάνει το 8,8 %, τη στιγμή που για την ΕΕ είναι 7,3 %.Συνολικά η ανεργία στην Ελλάδα ανέρχεται στο 11,1 % (8,4% για την ΕΕ).

Η χώρα μας παρουσιάζει επίσης ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά στους ανέργους μακράς διάρκειας , με 56, 7 % .Ανεργοι για διάστημα μεγαλύτερο από έναν χρόνο είναι το 61,4% των Ιταλών Ανέργων και το 56,9 % των

Ιρλανδών, στην ΕΕ άνεργο για πάνω από έναν χρόνο είναι το 46,4% του συνόλου των ανέργων.

Προκύπτει, επίσης, ότι το 45% των Ελλήνων ανέργων είναι νέοι άνεργοι, καθώς αναζητούν εργασία για πρώτη φορά. Το ποσοστό αυτό είναι το δεύτερο υψηλότερο στην ΕΕ, μετά την Ιταλία (51,7%). Στην ΕΕ μόλις το 20,4 % των ανέργων είναι νέοι άνεργοι.

Τέλος όσον αφορά στο δείκτη απασχόλησης στην Ελλάδα, φτάνει στο 29,6% για τους νέους ηλικίας 15 ως 24 ετών (39,9 % στην ΕΕ), το 70,2% για τα άτομα ηλικίας 25 – 54 ετών (76,4% στην ΕΕ) και το 39% για όσους είναι 55 – 64 ετών (37,5 % στην ΕΕ).

Η απασχόληση στην γεωργία είναι η υψηλότερη στην ΕΕ με 17% (4,3% για την ΕΕ), ενώ στη βιομηχανία ανέρχεται στο 22,5 % (29% για την ΕΕ) και στο 60,5% στις υπηρεσίες (66,8% για την ΕΕ).

**ΠΙΝΑΚΑΣ 1 .Η απασχόληση στην Ε.Ε 1998-2000**

	Σύνολο απασχόλησης (εκατομμ)	Δείκτης απασχόλησης 15-64 ετών (άνδρες και γυναίκες)			Δείκτης απασχόλησης γυναικών 15-64 ετών		
		1998	1999	2000	1998	1999	2000
	2000	1998	1999	2000	1998	1999	2000
<b>EU 15</b>	158,4	61,0	62,1	63,1	51,2	52,6	53,8
<b>B</b>	4,1	57,3	58,9	60,9	47,5	50,02	51,9
<b>K</b>	2,7	75,3	76,5	76,4	70,3	71,6	72,1
<b>DK</b>	36,3	63,7	64,8	65,3	55,6	57,1	57,8
<b>EL</b>	3,9	55,6	55,4	55,9	40,3	40,7	41,3
<b>ES</b>	14,5	49,7	52,3	54,7	34,8	37,3	40,3
<b>F</b>	23,4	59,9	60,4	61,7	52,9	53,5	54,8
<b>IRL</b>	1,7	59,7	62,5	64,4	48,2	51,4	53,2
<b>I</b>	20,9	51,8	52,5	53,4	37,1	38,1	39,3
<b>L</b>	10,2	60,2	61,6	62,7	45,6	48,5	50,0
<b>NL</b>	7,9	69,4	70,9	72,9	58,9	61,3	63,4
<b>A</b>	37	67,4	68,2	67,9	59,0	59,7	59,7
<b>P</b>	4,9	66,8	67,4	68,1	58,3	59,6	60,4
<b>FIN</b>	2,4	63,4	67,4	71,1	60,5	64,6	65,2
<b>S</b>	4,1	68,6	70,6	71,1	66,4	68,9	69,7
<b>UK</b>	27,7	70,2	70,6	71,2	63,2	63,9	64,5

**ΠΗΓΗ:EUROSTAT 2001**

**ΠΙΝΑΚΑΣ 2 . Χαρακτηριστικά της απασχόλησης 2000**

	% μισθωτών στο σύνολο της απασχόλησης	% μισθωτών με συμβάσεις ορισμένου χρόνου	Μέσος όρος εβδομαδιαίας απασχόλησης (ώρες)		% μερικής απασχόλησης στη γυναικεία απασχόληση
			Πλήρης	Μερική	
<b>EU 15</b>	84,2	13,4	40,3	19,7	33,7
<b>B</b>	84,0	9,0	38,5	22,5	39,9*
<b>K</b>	90,9	10,2	39,3	19,9	35,2
<b>D</b>	89,1	12,7	40,1	18,0	37,9
<b>EL</b>	58,4	13,1	40,9	21,4	7,9
<b>E</b>	79,6	32,1	40,6	18,1	17,2
<b>F</b>	88,6	15,0	38,9	23,1	31,0
<b>IRL</b>	81,2	4,6	39,9	18,7	30,5
<b>I</b>	71,8	10,1	38,6	24,0	17,4
<b>L</b>	90,6	3,4	39,8	21,3	26,0
<b>NL</b>	88,8	14,0	39,0	18,8	70,6
<b>A</b>	86,5	7,9	40,1	22,0	33,0
<b>P</b>	74,1	20,4	40,3	20,0	16,4
<b>FIN</b>	86,5	17,7	39,3	20,8	16,9
<b>S</b>	88,9	14,7	40,0	22,8	36,3
<b>UK</b>	88,3	6,7	43,6	18,5	44,5

**ΠΗΓΗ:EUROSTAT 2001 \* μόνο υπάλληλοι**

Αρκετή συζήτηση γίνεται για την θέση της γυναίκας στην Ελληνική κοινωνία και τα προβλήματα που βιώνει για τα οποία υπάρχει σχεδόν ομοφωνία ως προς την ύπαρξή τους. Μια σημαντική διαφωνία που προκύπτει είναι ότι η προσέγγιση των προβλημάτων της γίνεται κύρια από την σκοπιά του φύλου και όχι από την ταξική της θέση στην κοινωνία. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της αταξικής προσέγγισης είναι στον τομέα της απασχόλησης. Ένα μεγάλο μέρος του γυναικείου κινήματος ταυτίζει την εργαζόμενη και την εργοδότη ως γυναίκα που απασχολείται γενικά. Το άρθρο αυτό στοχεύει να κάνει ορισμένες βασικές επισημάνσεις για την θέση της γυναίκας της εργατικής τάξης σήμερα.

Η επανάσταση στα μέσα εργασίας συνέβαλε στην ανάπτυξη της βιομηχανικής παραγωγής. Η πλατιά πλέον χρησιμοποίηση εργαλείων που απλοποιούσαν την εργασία κάνοντας σε μεγάλο βαθμό την μυϊκή δύναμη περιττή, βοήθησε στη μαζική είσοδο των γυναικών στην μισθωτή εργασία. «Η

πρώτη λέξη της κεφαλαιοκρατικής χρησιμοποίησης των μηχανών ήταν η εργασία των γυναικών και των παιδιών», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κ.Μάρξ στο «Κεφάλαιο».

Το τελευταίο μισό του αιώνα στη χώρα μας συντελέστηκε σημαντική είσοδος των γυναικών στην κοινωνικοποιημένη εργασία. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ του 1997, οι γυναίκες αποτελούν το 53,7 % του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας και το 38,6% των μισθωτών, ενώ οι άνδρες αποτελούν το 46,2% του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας και το 61,3 % των μισθωτών αντίστοιχα. Οι μισθωτές το 1961 ήταν 306.064 και το 1997 815.232. Στην περίοδο 1961-1997 η μισθωτή εργασία των γυναικών αυξήθηκε κατά 509.168 εργαζόμενες ή κατά 166,4%.

Εξετάζοντας τη γεωγραφική κατανομή των μισθωτών γυναικών βρίσκεται στα αστικά κέντρα και κύρια στην περιφέρεια της πρωτεύουσας όπου συγκεντρώνει το 48,1% του συνόλου των μισθωτών εργαζομένων γυναικών στη χώρα μας .

Πιο συγκεκριμένα:

	<b>Μισθωτές γυναίκες</b>	<b>% μισθωτών περιοχής</b>	<b>% του συνόλου των μισθωτών γυναικών</b>
<b>ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ</b>	684678	40,5	83,9
<b>ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ</b>	391812	41,8	48,1
<b>ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ</b>	93935	41,5	11,5
<b>ΛΟΙΠΕΣ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ</b>	198931	37,6	24,4
<b>ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ</b>	67699	34,4	8,3
<b>ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ</b>	62855	28,3	7,7

Ο κύριος όγκος των μισθωτών γυναικών βρίσκεται στον ευρύτερο τομέα των υπηρεσιών με 43,8 % Στο σύνολο της μισθωτής εργασίας του τομέα αποτελούν το 50,7%. Πιο συγκεκριμένα 214.878 ή το 26,4% είναι υπάλληλοι γραφείων και 141.842 ή το 17,4% εργάζονται στον τομέα παροχής κοινωνικών υπηρεσιών.

Ακολουθεί η βιομηχανία που συγκεντρώνει το 23,8% των μισθωτών γυναικών που αποτελούν το 24,6 % των μισθωτών του τομέα.

Απ' αυτές το 12,8 % (104.730) είναι ανειδίκευτες εργάτριες , ενώ ειδικευμένες το 7,6% και το 3,4% χειρίστριες σταθερών βιομηχανικών εργαλείων. Οι μισθωτές στον τομέα της γεωργίας , κτηνοτροφίας φτάνουν ως το 0,4 % των μισθωτών εργαζομένων γυναικών και αποτελούν το 20,7% των μισθωτών συνολικά σε αυτόν τον τομέα.

Οι επιστήμονες εργαζόμενες είναι 165.412 ή το 20,3% των μισθωτών γυναικών και το 49,7% του συνόλου των μισθωτών επιστημόνων.

Η Ελλάδα παρουσιάζει τις μεγαλύτερες αποκλίσεις φύλου στην ΕΕ ως προς την ανεργία. Κατά την περίοδο 1991-1997 η ανεργία των γυναικών στη χώρα μας αυξήθηκε κατά 15,5 %.Οι άνεργες γυναίκες είναι η πλειοψηφία των ανέργων (60,7%) ενώ επίδομα ανεργίας παίρνει το 5,5 % των ανέργων (14.832 στις 267.326)).

Ο κύριος όγκος των μακροχρόνια ανέργων είναι γυναίκες και υπερτερεί κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες των ανδρών.

1991 : Γ: 36,9% , Α:28,4%

1995 : Γ: 46,6% , Α:36,4%

Η ανεργία των γυναικών αυξάνεται σε όλες τις ηλικίες , ιδιαίτερα μετά τα 20, με κύρια συγκέντρωση των ανέργων στις ηλικίες 30-44.Ηλικία που η γυναίκα τεκνοποιεί και ασχολείται με την φροντίδα των παιδιών αποδεικνύοντας έτσι πόσο αρνητικά επιδρούν στην λαϊκή οικογένεια οι ελλείψεις των παροχών της δημόσιας κοινωνικής προστασίας τις οποίες επιφορτίζεται κυρίως η γυναίκα.

Μια μελέτη που έγινε από το Ινστιτούτο Ερευνών (ΙΝΕ)της Γ.Σ.Ε.Ε για την περίοδο 1993-1996 δείχνει ότι το ποσοστό ανεργίας των γυναικών κάτω των 30 ετών, αυξήθηκε σε αυτή την περίοδο από 30% σε 34% , δηλαδή από 145.000 άτομα περίπου σε 170.000 , σε αντίθεση με τους άνεργους άνδρες κάτω των 30 ετών που είναι περίπου μισό(από 15,1 % σε 15,9%).

Ένα επιχείρημα που ακούγεται συχνά το τελευταίο διάστημα για τα αίτια της αύξησης της ανεργίας συνολικά , είναι ότι οφείλεται στην αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην παραγωγή. Αυτό είναι ένα αντιδραστικό επιχείρημα με επικίνδυνες διαστάσεις για τα συμφέροντα της εργατικής τάξης , γιατί προσπαθεί να αποπροσανατολίσει τους εργαζόμενους από την πραγματική αιτία της ανεργίας που είναι η αντίθεση εργασίας κεφαλαίου , στρέφοντας τους

άνδρες εργαζόμενους ενάντια στην εργασία των γυναικών που είναι ένα προοδευτικό κοινωνικό φαινόμενο. Στην προσπάθειά τους να αιτιολογήσουν την μεγάλη αύξηση της γυναικείας ανεργίας , την αποδίδουν και αυτή σε ένα μεγάλο βαθμό στην αύξηση της συμμετοχής της στην κοινωνικοποιημένη εργασία.

Με αυτά τα επιχειρήματα όμως, εμμέσως πλην σαφώς ,παραδέχονται τη γενεσιουργό αιτία της ανεργίας που είναι ο καπιταλισμός, ο οποίος στη φάση της συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης των κεφαλαίων που βρίσκεται σήμερα καταστρέφει όλο και μεγαλύτερο μέρος των παραγωγικών δυνάμεων και κύρια την εργατική δύναμη.

## 2.3 Οι γυναίκες στην ευμετάβλητη αγορά εργασίας

### **Οι εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον, χαρακτηρίζονται από:**

- I.** Την πλήρη απελευθέρωση των συναλλαγών και των αγορών
- II.** Την παγκοσμιοποίηση του εμπορίου
- III.** Τη δημιουργία παγκόσμιων επιχειρήσεων που ωχριούν μπροστά τους οι πολυεθνικές του 1970
- IV.** Τις μεγάλες ροές θέσεων απασχόλησης λόγω της μεταφοράς πόρων και δραστηριοτήτων στις ζώνες χαμηλού κόστους της Ασίας και του Ειρηνικού.
- V.** Την φρενίτιδα στην ανταγωνιστικότητα, στα πλαίσια του υπάρχοντος τριαδικού περιφερειακού συστήματος(Η.Π.Α, ΙΑΠΩΝΙΑ , Ε.Ε).
- VI.** Τη μορφή ανάπτυξης, χωρίς απασχόληση στο Βορρά και την άγρια εκμετάλλευση και το φτηνό εργατικό δυναμικό στο Νότο και την Ανατολή.
- VII.** Την έκρηξη της χρηματοοικονομίας που απορροφά το μεγαλύτερο ποσοστό των χρηματικών πόρων στις κερδοσκοπικές δραστηριότητες.
- VIII.** Την διεύρυνση του χάσματος μεταξύ πλουσίων και φτωχών χωρών.
- IX.** Την παγκόσμια ανεργία, τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη νέα φτώχεια.
- X.** Την καταστροφή του περιβάλλοντος και την κρίση των υποδομών και φυσικών πόρων.
- XI.** Την κρίση των μεγαλουπόλεων με την εξαθλίωση των προαστικών συνοικιών, την ξενοφοβία, το ρατσισμό και την εγκληματικότητα, τις μεγάλες μεταναστευτικές ροές με επίκεντρο τις χώρες της Ε.Ε.

Στη μεταβιομηχανική εποχή, η εφαρμογή κυρίως της νέας τεχνολογίας και η εκ νέου οργάνωση των θέσεων εργασίας είχε σημαντικές επιπτώσεις στην απασχόληση. Μία από αυτές είναι η επέκταση των νέων μορφών απασχόλησης όπως η μερική απασχόληση, το ελαστικό ωράριο η υπεργολαβία ή η τηλεργασία.

Οι μορφές αυτές απασχόλησης δημιούργησαν μια περιφερειακή κατηγορία εργαζόμενων, οι οποίοι απασχολούνται σε μη προστατευόμενες θέσεις εργασίας με χαμηλές αμοιβές, δίχως κοινωνική ασφάλιση και επιδόματα, δίχως προοπτικές εξέλιξης και δυνατότητες άσκησης συνδικαλιστικών δικαιωμάτων. Οι νέες μορφές εργασίας καλύφθηκαν κυρίως από γυναίκες, δίνοντας στις τελευταίες την ελπίδα της δικαιότερης κατανομής του χρόνου τους ανάμεσα στο σπίτι και στη δουλειά. Στην πραγματικότητα, οι νέες μορφές απασχόλησης συνέτειναν ακόμη περισσότερο στον κατά φύλο καταμερισμό της εργασίας και συνέβαλλαν στο φαινόμενο της «νέας φτώχειας» των γυναικών. Οι φτωχοί εργαζόμενοι (working poor) είναι εργαζόμενοι οι οποίοι αποκλείστηκαν μέσα από την ενσωμάτωση και την ανάπτυξη και ενώ δεν είναι άνεργοι, ωστόσο εργάζονται χωρίς να καταφέρνουν να κερδίσουν την ζωή τους.

Ειδικά, η μερική απασχόληση συνέβαλε στη ταχύτερη επέκταση της συνολικής γυναικείας απασχόλησης, διότι διευκόλυνε τη γυναίκα να ανταποκριθεί στο τριπλό της ρόλο ως εργαζόμενη, μητέρα και νοικοκυρά. Ως μερικώς απασχολούμενοι θεωρούνται όσοι έχουν πραγματοποιήσει μέχρι 30 ώρες εργασίας την εβδομάδα. Για την περίοδο 1979-1986 οι γυναίκες αποτελούν το 60% - 90% των απασχολούμενων με μερική απασχόληση στις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. Μερικά από τα χαρακτηριστικά της μερικής απασχόλησης των γυναικών συνοψίζονται στα εξής: δεν απαιτείται ιδιαίτερη ειδίκευση με αποτέλεσμα να συντηρούνται τα παραδοσιακά γυναικεία επαγγέλματα και ο καταμερισμός της εργασίας κατά φύλο, δεν αμείβεται καλά και δεν προσφέρει ευκαιρίες συνδικαλιστικής δράσης, δεν προσφέρει επιδόματα και προστασία στον εργαζόμενο, καθώς μια τέτοια εργάσιμη σχέση είναι αβέβαιη και ασταθής. Το συμπέρασμα είναι ότι η μερική απασχόληση όχι μόνο δεν βοηθά στην ανατροπή του παραδοσιακού ρόλου της γυναίκας αλλά συμβάλλει στην αναπαραγωγή του.

Πάντως η Ελλάδα μαζί με την Ιταλία και την Ιρλανδία έχουν τα μικρότερα ποσοστά εργαζόμενων με μερική απασχόληση, γεγονός που μπορεί να οφείλεται και στο υψηλό ποσοστό της παραοικονομίας στις χώρες αυτές. Άλλοι ερευνητές αναφέρουν ότι το χαμηλό ποσοστό της μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα οφείλεται αφενός στο ότι οι επιχειρήσεις προτιμούν διαφορετικές

μορφές προσωρινής εργασίας, όπως η σύμβαση ορισμένου χρόνου, αφετέρου οι μισθοί πλήρους απασχόλησης στην Ελλάδα είναι πολύ χαμηλοί σε σχέση με τους μισθούς άλλων Ευρωπαϊκών χωρών, οπότε δεν υπάρχει ενδιαφέρον για μερική απασχόληση. Σύμφωνα με πιο πρόσφατα στοιχεία του 1998, η μερική απασχόληση των γυναικών στην Ελλάδα αυξήθηκε στο 10,1 % έναντι των ανδρών που παραμένει σε χαμηλά επίπεδα(3,3%). Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών εργαζομένων με μερική απασχόληση είναι μεταξύ 25-49 ετών, δηλαδή παντρεμένες γυναίκες οι οποίες άλλοτε επιλέγουν αυτή την μορφή απασχόλησης εξαιτίας των οικογενειακών τους υποχρεώσεων και άλλοτε αναγκαστικά εξαιτίας του μεγάλου ποσοστού ανεργίας που πλήττει τις γυναίκες.<sup>4</sup>

Εκτός από τη μερική απασχόληση, οι γυναίκες αποτελούν την πλειονότητα σε δύο άλλες μορφές απασχόλησης στα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας και στην αμειβομένη εργασία στο σπίτι με το κομμάτι (φασόν). Στην επίσημη οικονομία είναι δύσκολη η μέτρηση των απασχολούμενων και στις δύο κατηγορίες, επομένως τα στατιστικά στοιχεία είναι σχετικής αξιοπιστίας.

Οι γυναίκες πάντως φαίνεται ότι αποτελούν το 80% περίπου των συμβοηθούντων μελών, εκ των οποίων το 75 % εργάζεται στην οικογενειακή γεωργική εκμετάλλευση, ενώ το 25% απασχολείται σε οικογενειακές επιχειρήσεις. Το χαρακτηριστικό αυτής της εργασίας είναι ότι ενώ παράγει το προϊόν, το εισόδημα που δημιουργείται δεν είναι αμοιβή αλλά κέρδος της εκάστοτε οικογενειακής επιχείρησης. Επομένως, εναπόκειται στο οικογενειακό δίκαιο να προστατέψει την συνεισφορά της συζύγου στα αποκτηθέντα μετά τον γάμο περιουσιακά στοιχεία, μια και η προσφορά εργασίας μεταξύ συζύγων, παιδιών και γονέων θεωρείται από το εργατικό δίκαιο ως «οικογενειακή σχέση εργασίας» και δεν διέπεται από τις διατάξεις για τη μισθωτή σχέση ή από τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα για τις εταιρικές σχέσεις.

Στην Ελλάδα η έρευνα για την αμειβομένη εργασία στο σπίτι είναι περιορισμένη, ενώ μεγάλος αριθμός εργαζομένων γυναικών στο σπίτι εμφανίζονται ως μη οικονομικά ενεργές. Η αμειβομένη εργασία στο σπίτι

---

<sup>4</sup> Βλ.σx. Χρονάκης, Οι επιπτώσεις της Τεχνολογίας: Νέες μορφές απασχόλησης, Αθήνα 2000

αντιμετωπίζεται από τη γυναίκα ως εναλλακτική διέξοδος εξαιτίας της ανεπαρκούς κοινωνικής υποδομής στην εξωοικιακή εργασία και των δυσμενών συνθηκών που την συνοδεύουν. Οι μύθοι που περιβάλλουν αυτή τη μορφή απασχόλησης είναι πολλοί: Οι εργαζόμενες στο σπίτι δεν δουλεύουν κανονικά αλλά όποτε το επιθυμούν ή περιστασιακά, η εργασία στο σπίτι είναι συνειδητή επιλογή των γυναικών και παρουσιάζει πολλά πλεονεκτήματα. Στην πραγματικότητα, οι εργαζόμενες στο σπίτι με το κομμάτι επιλέγουν αυτή τη μορφή απασχόλησης διότι έχουν ουσιαστική οικονομική ανάγκη, εφόσον δεν υπάρχουν πολλές επιλογές θέσεων εργασίας έξω από το σπίτι, ούτε οι απαραίτητες κοινωνικές υποδομές για τις εργαζόμενες μητέρες. Πάντως, η αμειβόμενη εργασία στο σπίτι συνεπάγεται πολλές ώρες δουλειάς, μικρή αμοιβή, έλλειψη κοινωνικής ασφάλισης, αδυναμία συλλογικής οργάνωσης και κοινωνικό αποκλεισμό. Οι συνθήκες αυτές αναπαράγουν την υποδεέστερη θέση των γυναικών τόσο στο χώρο της αμειβόμενης εργασίας όπου ενσωματώνονται χωρίς να αποκτούν την ιδιότητα και τα προνόμια, όσο και στο χώρο της οικογένειας όπου δεν αμφισβητείται ο ρόλος τους ως νοικοκυρές. Η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών οδήγησε στην επέκταση της χρήσης της υπεργολαβίας και συγκεκριμένα στην τηλεργασία. Στην ευρωπαϊκή «Συμφωνία – πλαίσιο» για την τηλεργασία (16.7.2002), ως τηλεργασία ορίζεται: «Μια μορφή οργάνωσης, ή/και παροχής της εργασίας, που με τη χρήση της τεχνολογίας της πληροφορικής και στο πλαίσιο μιας σύμβασης, ή σχέσης εργασίας, η εργασία παρέχεται, σε μόνιμη βάση (on regular basis), μακράν του καταστήματος του εργοδότη, αν και θα μπορούσε, επίσης, να παρασχεθεί εντός του καταστήματος αυτού».<sup>5</sup> Παρότι η τηλεργασία προσφέρει ευκαιρίες απασχόλησης σε γυναίκες επιφορτισμένες με οικογενειακές υποχρεώσεις, στην πραγματικότητα αποτελεί απειλή και όχι πανάκεια κατά της ανεργίας. Η τηλεργασία έχει αρνητικές συνέπειες για τις εργαζόμενες, καθώς μέρος του κόστους της επιχείρησης μεταφέρεται στις ίδιες με τη δέσμευση του χώρου κατοικίας τους, ενώ η εργαζόμενη δεν απολαμβάνει εργασιακά δικαιώματα, δυνατότητες επαγγελματικής εξέλιξης και επαφής με συνδικάτα. Επιπλέον πολλές εργαζόμενες στο πλαίσιο της τηλεργασίας αναφέρουν προβλήματα διευθέτησης

---

<sup>5</sup> Βλ.σx. Οικονομικός Ταχυδρόμος, τ.Ιαν.2003, Γ. ΡΩΜΑΝΙΑ, Η Ευρωπαϊκή Συμφωνία Πλαίσιο για την τηλεργασία

χρόνου που έχουν να κάνουν με το συνδυασμό των οικογενειακών και επαγγελματικών του υποχρεώσεων. Παρόμοιες είναι οι συνέπειες για τις εργαζόμενες στις νέες θέσεις εργασίας που προκύπτουν με την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου.

Από τη μια, η εισαγωγή της πληροφορικής εντείνει τον καταμερισμό της εργασίας προωθώντας τις γυναίκες σε υποβαθμισμένες θέσεις εργασίας . Από την άλλη, η συγκέντρωση των γυναικών σε ορισμένα επαγγέλματα, όπως υπάλληλοι γραφείου, ράπτριες, εκπαιδευτικοί, εμποροϋπάλληλοι, γιατροί και νοσοκόμες, τις καθιστά πιο ευάλωτες στις επιπτώσεις της νέας τεχνολογίας που εισάγεται ραγδαία στα παραπάνω επαγγέλματα. Έτσι δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος, ο οποίος αναπαράγει την περιθωριακή και συμπληρωματική θέση της στην οικογένεια. Μάλιστα ερευνητές διαπιστώνουν ότι οι γυναίκες ενδέχεται στα επόμενα χρόνια να αναγκαστούν να επιστρέψουν άνεργες στο σπίτι, διότι οι νέες μορφές απασχόλησης ενισχύουν σημαντικά την οπισθοχώρηση της γυναίκας στην οικογένεια.

Συγκεκριμένα, η εισαγωγή της πληροφορικής φαίνεται ότι λειτούργησε προς όφελος των ανδρών. Η προνομιακή σχέση των ανδρών με την τεχνολογία είναι μια κοινωνική σχέση, η οποία συμβαίνει για λόγους ιεραρχίας και ελέγχου της παραγωγικής διαδικασίας, παγιώνοντας έτσι έναν καταμερισμό της εργασίας κατά φύλο. Ενώ θεωρήθηκε ότι η τεχνολογική εξέλιξη θα βελτιώνει τους όρους εργασίας και διαβίωσης των γυναικών στην πραγματικότητα τις περιόρισε ακόμη περισσότερο καθώς διαίρεσε τις εργασίες σε ανδρικές και γυναικείες. Έτσι, οι γυναίκες κατέλαβαν τις πολυάριθμες θέσεις εισαγωγής στοιχείων με επαναλαμβανόμενο περιεχόμενο εργασίας και μικρές προοπτικές εξέλιξης, ενώ οι άνδρες τις ολιγάριθμες θέσεις επαγγελματικής εξειδίκευσης των προγραμματιστών και αναλυτών με αυξημένες απαιτήσεις, υπευθυνότητα και φυσικά υψηλές αποδοχές. Ακόμη και στην τυπογραφία, ένα παραδοσιακό ανδρικό επάγγελμα, μετά την εισαγωγή των ηλεκτρονικών υπολογιστών το προσωπικό «άλλαξε φύλο» και επικράτησαν οι γυναίκες, οι οποίες κατευθύνθηκαν όμως στην πληκτρολόγηση σε ποσοστό 80% και λιγότερο στο μοντάζ (20%). Στην Ελληνική Εταιρεία Επιστημόνων Πληροφορικής μόνο το 14% είναι γυναίκες, ενώ στην Ελλάδα το 99,5 % των καταχωρητών στοιχείων στο δημόσιο είναι γυναίκες. Σύμφωνα με έρευνα στην Εθνική Τράπεζα της

Ελλάδας η οποία πραγματεύεται τη σχέση του φύλου με την τεχνολογία, διαπιστώθηκε ένας διαχωρισμός ανάμεσα σε γυναικείες και ανδρικές δουλειές, ο οποίος λειτούργησε ενισχυτικά στη διαδικασία κοινωνικής κατασκευής των δύο φύλλων. Έτσι το δίλημμα των γυναικών οικογένεια ή εργασία με την εισαγωγή της πληροφορικής σε πολλά επαγγέλματα φαίνεται ότι μετατράπηκε στο εξής: εργασία σε γυναικεία θέση εργασίας ή εργασία σε ανδρική θέση εργασίας.

Τέλος, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε 13 φορείς του δημοσίου τομέα για να εξακριβωθεί η ποιοτική συμμετοχή των γυναικών στο νέο καταμερισμό της εργασίας στο χώρο της μηχανογράφησης, διαπιστώθηκε ότι το ποσοστό των γυναικών στα αντίστοιχα τμήματα ανέρχεται στο 62,35 %, αλλά μόνο 7 στις 100 γυναίκες ασκούν δημιουργική ειδικότητα. Οι γυναίκες συσσωρεύονται σε ειδικότητες δίχως εξέλιξη και ευθύνες καθώς δεν διαθέτουν τα ανάλογα εκπαιδευτικά προσόντα. Το ποσοστό των γυναικών που επιλέγουν σπουδές πληροφορικής, παραμένει χαμηλό εξαιτίας της ελλιπούς ενημέρωσης, της έλλειψης αυτοπεποίθησης και της εξάρτησης από παραδοσιακά πρότυπα.

## **Κεφ.3: Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ**

### **3.1 Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΓΕΝΙΚΑ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΑ ΣΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ.**

Η αλλαγή της οικονομικής πορείας με στόχο να αντιστραφεί η πορεία ύφεσης και μονόπλευρης λιτότητας και η μονοσήμαντη προσπάθεια της επίτευξης των ονομαστικών στόχων σύγκλισης, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από το πρόγραμμα σύγκλισης. Το ανορθωτικό σχέδιο πρέπει να στηρίζεται στην αναβάθμιση της μισθωτής εργασίας και την ενεργοποίηση σε μια αναπτυσσόμενη λογική, των εθνικών και κοινοτικών πόρων και των παραγωγικών δυνάμεων της Ελληνικής κοινωνίας.

Σημαντικές προτεραιότητες σε αυτό το πλαίσιο αποτελούν τα παρακάτω:

**ΠΡΩΤΟ:** Αύξηση της απασχόλησης με την παραγωγική αξιοποίηση των εθνικών και κοινοτικών πόρων για δημόσιες και κοινωνικές επενδύσεις για εξασφάλιση υποδομών και δικτύων με τρόπους φιλικούς για το περιβάλλον. Ενίσχυση των πόρων και των αρμοδιοτήτων της Τοπικής και Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης για να συμβάλλουν στην αύξηση της απασχόλησης με νέες κοινωνικές υπηρεσίες, γειτονιάς κ.τ.λ.

**ΔΕΥΤΕΡΟ:** Αύξηση της απασχόλησης με επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα που μπορούν να προέλθουν από τη μείωση των επιτοκίων χορηγήσεων και από τον εξορθολογισμό των αναπτυξιακών κινήτρων που θα πρέπει να προσανατολιστούν στη δημιουργία πραγματικά νέων θέσεων εργασίας. Ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων για τον αναγκαίο εκσυγχρονισμό τους και την αναβάθμιση του ρόλου του ΕΟΜΜΕΧ. Αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών – στους αγρότες και στην αγροτική οικονομία από της επιπτώσεις της ΚΑΠ και της συμφωνίας της ΠΟΕ και προώθηση των μέτρων για

την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων (υποδομές, εκσυγχρονισμός, αναδιαρθρώσεις κ.τ.λ)

**ΤΡΙΤΟ:** Επεξεργασία και προώθηση κλαδικών και περιφερειακών πολιτικών για τη διάσωση και ανάπτυξη της βιομηχανίας. Αναπτυξιακή – παραγωγική ανασυγκρότηση αποβιομηχανοποιημένων περιοχών με αξιοποίηση των συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων.

**ΤΕΤΑΡΤΟ:** Ακύρωση του προγράμματος ιδιωτικοποίησης των ΔΕΚΟ στρατηγικής σημασίας. Εξασφάλιση της αυτοτέλειας τους από το κράτος , τις κυβερνήσεις και τα κόμματα. Προώθηση προγραμμάτων ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού τους και διεύρυνση των δραστηριοτήτων τους στην εγχώρια και διεθνή αγορά.

**ΠΕΜΠΤΟ:** δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε τομείς κοινωνικής πολιτικής (πρόνοιας, εκπαίδευσης, περιβάλλοντος).

## **A ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΝΕΩΝ ΠΟΡΩΝ**

Είναι επιτακτική ανάγκη:

- Να κατοχυρωθεί άμεσα η τριμερής χρηματοδότηση του ΟΑΕΔ. Η συμμετοχή του κρατικού προϋπολογισμού μπορεί να διασφαλιστεί μέσω της ριζικής φορολογικής μεταρρύθμισης, της ουσιαστικής πάταξης της φοροδιαφυγής, του χτυπήματος της παραοικονομίας και μέσω της διεύρυνσης της απασχόλησης.

Άμεσα πρέπει να ληφθούν μέτρα που θα αποδώσουν νέους πόρους για την ανεργία:

- A) Φορολόγηση των τίτλων του δημοσίου
- B) Φορολόγηση της ακίνητης περιουσίας
- Γ) Επιβολή αυξημένης εισφοράς για την ασφάλιση της ανεργίας
- Δ) ασφαλιστική κάλυψη αλλοδαπών εργατών

## **B ΜΕΤΡΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ, ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

- Εφαρμογή του 35 ωρου χωρίς μείωση των αποδοχών, κατάργηση της υπερεργασίας και δραστικός περιορισμός των υπερωριών και της πολυαπασχόλησης, είτε των εργαζόμενων είτε των συνταξιούχων με παράλληλη όμως αναδιανομή εισοδημάτων υπέρ τους με στόχο την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Αυστηροποίηση των όρων απόλυσης με την εξομοίωση των αποζημιώσεων των εργατών με αυτές των υπαλλήλων.

- Εκουγχρονισμός του ΟΑΕΔ (ισότιμη τριμερής συμμετοχή, συντονισμός όλων των δράσεων για την αντιμετώπιση της ανεργίας, αποδοτική καρτογράφηση αγοράς εργασίας, μελέτη των τάσεων της απασχόλησης, ενίσχυση των τοπικών γραφείων προώθησης της απασχόλησης). Ανασυγκρότηση και ενίσχυση των επιθεωρήσεων εργασίας για την αποτελεσματικότερη προστασία των εργαζομένων από απολύσεις.

- Αποτελεσματική σύνδεση κατάρτισης – απασχόλησης .Αξιολόγηση της μέχρι σήμερα διαδικασίας κατάρτισης σε συνδυασμό με την εξεύρεση απασχόλησης των καταρτισθέντων. Εμπλοκή των κοινωνικών φορέων στο

μηχανισμό κατάρτισης και αντίστοιχη του περιεχομένου της με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Ειδικό ζήτημα αποτελεί η προσπάθεια εξυγίανσης όλου του πλέγματος των σχέσεων που έχουν διαμορφωθεί γύρω από τη χρηματοδότηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και η απόκρουση της σπατάλης και της καταλήστευσης των σχετικών κονδυλίων που γίνεται από ποικιλώνυμα κυκλώματα τα οποία έχουν την ανοχή ή και την κάλυψη κρατικών, πολιτικών και κυβερνητικών παραγόντων.

- Επιδότηση εργασίας ειδικών κατηγοριών, περιοχών και τομέων.

Η επιδότηση της εργασίας δεν μπορεί να είναι ούτε γενική, ούτε να είναι θέμα ατομικής επιλογής των ανέργων. Σχεδιασμένα και ελεγχόμενα πρέπει να λειτουργεί ως κίνητρο για απασχόληση ειδικών κατηγοριών: νέων, μακροχρόνια ανέργων και ηλικιωμένων ανέργων. Επίσης, πρέπει να ισχύει σε περιοχές βιομηχανικής αποδιάρθρωσης καθώς και για την αύξηση της απασχόλησης στον κοινωνικό τομέα, στον τομέα πολιτισμού και ποιότητα ζωής, καθώς και στον τομέα του περιβάλλοντος (πράσινη εργασία).

- Κίνητρα ενίσχυσης της γεωγραφικής κινητικότητας των ανέργων.

- Πάταξη της μαύρης εργασίας με τη νομιμοποίηση των αλλοδαπών εργατών, την κοινωνική ένταξη και τη ασφάλιση σε αυτούς όλων των εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων τους.

- Αποτροπή της γενίκευσης μορφών μερικής, προσωρινής απασχόλησης, σε βάρος της σταθερής και πλήρους απασχόλησης και χορήγηση πλήρων εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων σε όσους και όσες απασχολούνται με τέτοιες μορφές ή με ΦΑΣΟΝ στο σπίτι και σε οικογενειακού χαρακτήρα επιχειρήσεις.

- Κατάργηση των διακρίσεων για τις γυναίκες που αφορούν την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας, στην κατάρτιση, στις αμοιβές και την επαγγελματική εξέλιξή τους.

- Συγκρότηση κινήματος υποστήριξης, αλληλεγγύης και οργάνωσης των ανέργων με εμπλοκή συνδικάτων, τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλων κοινωνικών φορέων.

### **Γ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ**

Στο μεγάλο θέμα της προστασίας των ανέργων απαιτούνται:

**A)** Αύξηση του επιδόματος ανεργίας στο 80% του μισθού του ανειδίκευτου εργάτη

**B)** διεύρυνση του χρόνου καταβολής του πέραν των 12 μηνών , που δίνεται σήμερα.

**Γ)** Πλήρης ασφαλιστική τους κάλυψη.

**Δ)** δημιουργία υποδομών, υποστήριξης των ανέργων με εμπλοκή των συνδικάτων (κοινωνική, νομική στήριξη, επανακατάρτισης, εύρεση νέας εργασίας, επαγγελματικός τους προσανατολισμός, κ.λ.π)

**Ε)** Επιδότηση των νέων από τη στιγμή που βγαίνουν στην αγορά εργασίας και δεν βρίσκουν δουλειά.

### **Ε ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ**

Τα προβλήματα απασχόλησης που δημιουργούνται από τις τεχνολογικές αλλαγές στην παραγωγή και τις αναδιαρθρώσεις στην οικονομία, επιβάλλεται να αντιμετωπιστούν με ένα αποτελεσματικό σύστημα συνεχούς κατάρτισης και εκπαίδευσης των ανέργων και του εργατικού δυναμικού.

Ένας σημαντικός τρόπος με τον οποίο μπορεί η κοινωνία της πληροφορικής να αποφύγει τις κοινωνικές παγίδες της φτώχειας και της περιθωριοποίησης είναι να μετατραπεί σε «κοινωνία συνεχούς εκμάθησης». Όμως, αν δεν υπάρξει δραστήρια και ενεργητική παρέμβαση με στόχο τη ασφάλιση ίσων ευκαιριών, τα διαθέσιμα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης θα οδηγήσουν σε αναπαραγωγή και ίσως σε όξυνση του κατακερματισμού των κοινωνικών ρόλων στη βάση του φύλου.

Τέτοιου τύπου παρέμβαση πρέπει να αντιμετωπίσει ταυτόχρονα μια σειρά ζητημάτων. Κατ' αρχήν την κατάργηση των παραδοσιακών ρόλων ανδρών γυναικών, μέσα από νέες αντιλήψεις που θα καλλιεργηθούν και από τα προγράμματα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τα ΜΜΕ, κ.τ.λ. Ακολουθώς σχετικά με την κατάρτιση: τι διδάσκεται, από ποιόν διδάσκεται την φύση και τη διαθεσιμότητα των μαθημάτων και των εκπαιδευτικών αποθεμάτων, την αξία που αποδίδει η κοινωνία σε διαφορετικού τύπου γνώσεις και δεξιότητες, καθώς και την κοινωνική υποστήριξη που προσφέρεται σε όσους/ες σπουδάζουν. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να τοποθετηθεί στην δυνατότητα όσων είναι αυτοαπασχολούμενοι / ες ή μαθητές/ριες γυμνασίων που διέθεταν Η/Υ διαπιστώνεται ότι τα κορίτσια ήταν κάτοχοι κατά 28% έναντι 72% των αγοριών. Στους Νηπιαγωγούς οι γυναίκες είναι 95% ενώ οι άνδρες 5%, στους μηχανολόγους μηχανικούς 10% και 90% αντίστοιχα, ενώ στους ηλεκτρονικούς 12% και 88%.

Αυτός ο επαγγελματικός προσανατολισμός σε συνάρτηση με τις αναδιαρθρώσεις του μεγάλου κεφαλαίου έχει σαν αποτέλεσμα οι γυναίκες να παραμένουν σε σημαντικό βαθμό το φθηνό εργατικό δυναμικό, με μικρές δυνατότητες επαγγελματικής ανέλιξης και σταδιοδρομίας. Οι σχολές που το γυναικείο φύλο, έχει πλειοψηφία είναι κυρίως σχολές που έχουν μικρές προοπτικές για αξιοποίηση των πτυχίων. Για παράδειγμα, η Πάντειος και η Φιλοσοφική Αθηνών, όπου το γυναικείο φύλο υπερτερεί, είναι σχολές που οδηγούν σε επαγγέλματα με μέτρια οικονομική απόδοση και με πιο μειωμένο οικονομικό γόητρο». Ενώ η Ιατρική, οι χημικοί ΕΜΠ, τμήματα Πληροφορικής (ΑΕΙ) είναι σχολές με ευνοϊκές επαγγελματικές προοπτικές, όπου υπερτερούν οι άνδρες. Παρά το ότι η αλματώδης ανάπτυξη της τεχνολογίας και ιδιαίτερα της πληροφορικής απλούστευσε μια σειρά εργασίες στην παραγωγική διαδικασία, αν τούτοις αυτός ο διαχωρισμός «ανδρικών» και «γυναικείων» εργασιών παραμένει σε μεγάλο βαθμό. π.χ Οι άνδρες είναι αυτοί που ασχολούνται κύρια με την λειτουργία και το σχεδιασμό της τεχνολογίας, ενώ με την εφαρμογή οι γυναίκες : Αναλυτές – προγραμματιστές : άνδρες 90%, γυναίκες 10%, δακτυλογράφοι καταχωρητές στοιχείων : Άνδρες 0,5% Γυναίκες 95,5%.

Πολύ χαμηλά είναι τα ποσοστά γυναικών και ανδρών που κατέχουν διδακτορικό ή μεταπτυχιακό τίτλο ανώτατης εκπαίδευσης, οι γυναίκες έχουν

0,8 % έναντι 1,7 % των ανδρών. Έτσι σύμφωνα με στοιχεία της ICAP το 1996, στις ιδιωτικές επιχειρήσεις οι άνδρες με ανώτατη εκπαίδευση είχαν τις διπλάσιες αμοιβές έναντι των γυναικών με το ίδιο επίπεδο εκπαίδευσης.

Παράλληλα η ίδια η ζωή ανατρέπει τους ισχυρισμούς αυτών που προβάλλουν ότι η χαμηλότερη εκπαίδευση των γυναικών φταίει για τα ψηλότερα ποσοστά ανεργίας σε σχέση με τους άνδρες, αφού οι γυναίκες με μόρφωση ΤΕΙ και ΑΕΙ είναι άνεργες με διπλάσια ποσοστά έναντι των ανδρών. Η ανεργία των γυναικών με επίπεδο μόρφωσης Γυμνασίου έως και Λυκείου αγγίζει σχεδόν τριπλάσια ποσοστά έναντι των ανδρών, ενώ στα κατώτερα επίπεδα μόρφωσης είναι σχεδόν τα ίδια.

Μπορούμε λοιπόν να μιλάμε για προσανατολισμό των γυναικών κύρια σε «γυναικείες σχολές» και «γυναικείες σπουδές» Αν και σε μια πρώτη ματιά φαίνεται ότι αυτό είναι αποτέλεσμα των αντιδραστικών αντιλήψεων, θα ήταν λάθος να καταλήξουμε μόνο σε αυτήν την πλευρά. Οι αντιλήψεις, η προσωπική στάση ζωής, δεν είναι τόσο ατομική υπόθεση. Είναι αποτέλεσμα της συνολικής κοινωνικής συνείδησης που διαμορφώνεται από την υλική – οικονομική βάση της καπιταλιστικής κοινωνίας και θα αναπαράγονται όσο τα μέσα παραγωγής θα βρίσκονται στα χέρια της ατομικής ιδιοκτησίας.

Τέλος όλες οι πολιτικές επαγγελματικής κατάρτισης είτε είναι αρχική, είτε συνεχιζόμενη, είτε κατάργησης ανέργων δεν εφαρμόζουν ένα ολοκληρωμένο σύστημα αξιολόγησης και παρακολούθησης των αποτελεσμάτων τους που να τους επιτρέπει τη διαρκή ανατροφοδότηση και αναπροσαρμογή, αλλά λειτουργούν ως κλειστά συστήματα όπου ο καθοριστικός παράγοντας για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτικών είναι η προσφορά και όχι η ζήτηση των σχετικών επαγγελμάτων και ειδικεύσεων.

## 3.2 Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Για να επιτευχθεί ο στόχος της ισότητας των ευκαιριών και της αύξησης της απασχόλησης των γυναικών σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισαβόνας, θα πρέπει να ενισχυθούν οι πολιτικές των κρατών μελών για την ισότητα των φύλων και να εξεταστούν όλες οι προϋποθέσεις που ενδεχομένως επηρεάζουν την απόφαση των γυναικών να εργαστούν όπως π.χ η ανάληψη οικιακών καθηκόντων από τους άνδρες.

Οι γυναίκες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα στην πρόσβαση στην απασχόληση, στη σταδιοδρομία, στις αμοιβές και στο συνδυασμό της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή. Συνεπώς είναι σημαντικό μεταξύ άλλων:

- Να εξασφαλιστεί ότι οι ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας θα τεθούν στη διάθεση των γυναικών ανάλογα με το ποσοστό τους στην ανεργία, να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στον αντίκτυπο των συστημάτων φόρων/παροχών στο θέμα της ισότητας των φύλων. Όταν διαπιστώνεται ότι τα συστήματα φόρων/παροχών θίγουν τη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, θα πρέπει, να επανεξετάζονται,
- να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην πραγματική εφαρμογή της αρχής της ίσης αμοιβής για την ίδια ή για ισάξια εργασία,
- να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες οι οποίες επιθυμούν να δημιουργήσουν νέα επιχείρηση ή να γίνουν αυτοαπασχολούμενες, με στόχο την εξάλειψή τους,
- να εξασφαλιστεί ότι και οι άντρες και οι γυναίκες είναι σε θέση να επωφελούνται από τις ευέλικτες μορφές οργάνωσης της εργασίας, εκουσίως και χωρίς απώλειες στην ποιότητα της θέσης εργασίας,
- να εξασφαλιστούν οι συνθήκες για να διευκολυνθεί η πρόσβαση των γυναικών στην εκπαίδευση, την συνεχή κατάρτιση και την απόκτηση των αναγκαίων προσόντων για επαγγελματική σταδιοδρομία στις τεχνολογίες των πληροφοριών.

Συνεπώς τα κράτη μέλη ακολουθούν μια προσέγγιση ένταξης της διάστασης του φύλου κατά την εφαρμογή των κατευθυντήριων γραμμών στα πλαίσια και των τεσσάρων αξόνων:

- αναπτύσσοντας και ενισχύοντας τα συστήματα παροχής συμβουλών με φορείς για την ισότητα των φύλων
- εφαρμόζοντας τις διαδικασίες για την αξιολόγηση του αντίκτυπου όσον αφορά την ισότητα των φύλων στο πλαίσιο κάθε κατευθυντήριας γραμμής
- αναπτύσσοντας δείκτες για την αποτίμηση της προόδου στο θέμα της ισότητας των φύλων για κάθε κατευθυντήρια γραμμή.

Για τη σωστή αξιολόγηση της προόδου, τα κράτη μέλη πρέπει να διαθέτουν κατάλληλα συστήματα και διαδικασίες για τη συλλογή δεδομένων και να εξασφαλίζουν την κατανομή των στατιστικών απασχόλησης ανάλογα με το φύλο.

Τα κράτη μέλη και οι κοινωνικοί εταίροι θα πρέπει να εξετάσουν την ανισορροπία που επικρατεί στο ζήτημα της εκπροσώπησης των γυναικών και των ανδρών σε ορισμένους οικονομικούς τομείς και επαγγέλματα, καθώς και στη βελτίωση των ευκαιριών σταδιοδρομίας των γυναικών. Στη συνάρτηση αυτή, είναι αναγκαίο να παρέχεται όσο το δυνατόν νωρίτερα, ευρύ φάσμα επιλογών εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Τα κράτη μέλη μαζί με τους κοινωνικούς εταίρους, όπου χρειάζεται:

- Εντείνουν τις προσπάθειες τους για τη μείωση της ψαλίδας στα ποσοστά ανεργίας μεταξύ γυναικών και ανδρών με την ενεργή υποστήριξη της αυξανόμενης απασχόλησης των γυναικών και εξετάζουν τον καθορισμό εθνικών στόχων σύμφωνα με τους στόχους που ετέθησαν στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισαβόνας

- Λαμβάνουν μέτρα για να επιτευχθεί η ισορροπημένη εκπροσώπηση γυναικών και ανδρών σε όλους τους τομείς και τα επαγγέλματα και σε όλα τα επίπεδα.

- Υιοθετούν θετικά μέτρα με στόχο να προωθηθεί η ίση αμοιβή για την ίδια ή για ισάξια εργασία και να μειωθούν οι διαφορές στα εισοδήματα γυναικών και ανδρών:

Χρειάζονται δράσεις για την αντιμετώπιση της ψαλίδας των αμοιβών μεταξύ γυναικών και ανδρών στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα και πρέπει να

εντοπιστεί και να αντιμετωπιστεί ο αντίκτυπος των πολιτικών στην ψαλίδα των αμοιβών των δύο φύλων.

- Εξετάζουν την αυξημένη εφαρμογή μέτρων για την επαγγελματική πρόοδο των γυναικών ώστε να μειωθεί η ψαλίδα των δύο φύλων. Οι πολιτικές για τη διακοπή της σταδιοδρομίας, τη γονική άδεια και την εργασία με μειωμένο ωράριο καθώς και οι ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας που εξυπηρετούν τα συμφέροντα τόσο των εργοδοτών όσο και των εργαζομένων είναι ιδιαίτερα σημαντικές για τις γυναίκες και τους άνδρες. Η εφαρμογή των διαφόρων οδηγιών και των συμφωνιών των κοινωνικών εταίρων στον τομέα αυτό, θα πρέπει να επιταχυνθεί και να παρακολουθείται τακτικά.. Πρέπει να υπάρχει η δέουσα παροχή ποιοτικά καλής φροντίδας για τα παιδιά και άλλα εξαρτώμενα άτομα, ώστε να υποστηριχθεί η είσοδος και μη συνεχής συμμετοχή των γυναικών και ανδρών στην αγορά εργασίας. Η ίση κατανομή των οικογενειακών βαρών είναι σημαντική. Τα άτομα που επιστρέφουν στην αγορά εργασίας μετά από απουσία ενδέχεται επίσης να έχουν παρωχημένες δεξιότητες και να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη πρόσβασή τους στην κατάρτιση. Η επανένταξη των γυναικών και των ανδρών στην αγορά εργασίας ύστερα από απουσία πρέπει να διευκολύνεται.

Προκειμένου να ενισχυθεί η ισότητα των ευκαιριών:

Τα κράτη μέλη και οι κοινωνικοί εταίροι:

- Σχεδιάζουν, εφαρμόζουν και προωθούν πολιτικές φιλικές προς την οικογένεια, που περιλαμβάνουν οικονομικά προσιτές, προσπελάσιμες και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες φροντίδας των παιδιών και άλλων εξαρτώμενων ατόμων καθώς και συστήματα γονικής και άλλων ειδών άδειας,

- Εξετάζουν τον καθορισμό εθνικών στόχων, ανάλογα με την κατάσταση που επικρατεί σε κάθε κράτος μέλος, για την ανάπτυξη της υποδομής παροχής φροντίδας στα παιδιά και τα εξαρτώμενα άτομα

- Δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στις γυναίκες και τους άνδρες που σκοπεύουν να επιστρέψουν στο αμειβόμενο εργατικό δυναμικό μετά από απουσία και προς το σκοπό αυτό, εξετάζουν τους τρόπους για τη βαθμιαία εξάλειψη των εμποδίων που αντιμετωπίζουν τα άτομα αυτά κατά τη επιστροφή τους.

## **ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ**

Ανακεφαλαιώνοντας μπορούμε να πούμε ότι η ανεργία πλήττει κατά κύριο λόγο τις γυναίκες ενώ η υποαπασχόληση και η ετεροαπασχόληση, δηλαδή η εργασία που είναι άσχετη με τις γνώσεις και την ειδικότητα του εργαζόμενου αποτελούν τις βασικές μορφές απορρόφησης των γυναικών. Επίσης, γίνεται φανερό πως οι άνεργες γυναίκες δεν αποτελούν μια ξεχωριστή κατηγορία από τους υπόλοιπους άνεργους, ούτε βρίσκεται «στην άλλη όχθη» απ' αυτούς που εργάζονται.

Κατά συνέπεια, το πρόβλημα της ανεργίας δεν είναι πρόβλημα μόνο των ανέργων, αλλά όλων των εργαζομένων συνολικά. Διότι, η αντίθεση δεν είναι ανάμεσα σε εργαζόμενους και άνεργους, αλλά ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία και γι αυτό θα πρέπει να γίνει υπόθεση όλης της κοινωνίας.

Το συμπέρασμα, το οποίο προκύπτει από την παρουσίαση των προαναφερθέντων στοιχείων, είναι ότι η αύξηση της ανεργίας δεν είναι συγκυριακό φαινόμενο, ούτε δημιουργήθηκε ξαφνικά. Αντίθετα, οφείλεται στο οικονομικό σύστημα και την κρίση του και το ακολουθεί και στις περιόδους ανόδου του, αλλά ιδιαίτερα στις κρίσεις υπερπαραγωγής (ή υπερουσσώρευσης) κεφαλαίου.

Η νεοκλασική θεωρία, η οποία ουσιαστικά συνιστά την κυρίαρχη άποψη, θεωρεί ότι οι κρίσεις του καπιταλιστικού συστήματος οφείλονται στη δράση ορισμένων παραγόντων, οι οποίοι υποτίθεται ότι παρεμποδίζουν την απρόσκοπτη λειτουργία των «νόμων της αγοράς». Κατά συνέπεια, ισχυρίζεται η εν λόγω θεωρία, αν αφεθούν να λειτουργήσουν «ελεύθερα» οι νόμοι της αγοράς τότε το καπιταλιστικό οικονομικό σύστημα θα τείνει εγγενώς σε μια κατάσταση ισοροπίας.

Όμως, η αναποτελεσματικότητα των μέχρι τώρα πολιτικών για την αντιμετώπιση της ανεργίας, θέτουν πλέον σε αμφισβήτηση και σε έντονη κριτική τις απόψεις της νεοκλασικής θεωρίας για την απασχόληση και την ανεργία.

Σήμερα, χιλιάδες άνεργοι αποτελούν το τίμημα των μέχρι σήμερα εφαρμοζόμενων οικονομικών πολιτικών, οδηγούμενοι στην οικονομική εξαθλίωση, στη φτώχεια και την ανέχεια. Η ανεργία είναι το έδαφος που επάνω

του ξετυλίγεται η επίθεση του κεφαλαίου στις εργαζόμενες τάξεις για την περαιτέρω ευελιξία της αγοράς εργασίας και για την ανασυγκρότηση σε πιο συντηρητική κατεύθυνση των εργασιακών σχέσεων.

Αυτό σημαίνει, πέρα από την εξαθλίωση των ίδιων των ανέργων, ότι αποτελεί σημαντικό όπλο στα εκβιαστικά σχέδια της εργοδοσίας, προκειμένου να χτυπηθούν οι κατακτήσεις των εργαζομένων. Αξιοποιείται, επίσης, και για την ένταση της ιδεολογικής επίθεσης στην εργατική τάξη, με την έννοια ότι καλούνται οι εργαζόμενοι να υποστούν ακόμη περισσότερες θυσίες και να δείξουν «κατανόηση» στις μακροχρόνιες πολιτικές λιτότητας, στην προοπτική ενός υποτιθέμενου καλύτερου μέλλοντος.

Ακρογωνιαίος λίθος είναι η ένταξη των εργαζομένων στην παραγωγική διαδικασία στη βάση ενός «νέου» πλαισίου ευέλικτων εργασιακών σχέσεων, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις της Λευκής Βίβλου. Έτσι, η γυναίκα αποτελεί το «ζωντανό πειραματόζωο» στο οποίο δοκιμάζονται και πραγματοποιούνται οι αναδιαρθρωτικές κινήσεις του κεφαλαίου και οι αλλαγές στην εργασία. Τέλος, είναι απαραίτητο μέσα στις νέες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες να διασφαλιστεί το δικαίωμα στην εργασία χωρίς περικοπές που εξυφαίνουν τα κέντρα λήψεως αποφάσεων και εξουσίας.

Η πρόοδος της τεχνολογίας οφείλεται σε όλους τους ανθρώπους όλων των ιστορικών περιόδων και αποτελεί κληρονομιά ολόκληρης της ανθρωπότητας και όχι μόνο των κεφαλαιοκρατών.

# ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

## Ελληνική

1. Λ.Αλιπραντή-Μαράτου, «Η Συμμετοχή των Γυναικών στην Επιστημονική Έρευνα στην Ελλάδα». Εισήγηση στο Συνέδριο Γυναίκες και Επιστήμη : Τάσεις και Προοπτικές στην Ευρώπη. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο. Θεσσαλονίκη, 2001.
2. Τ. Αναστασιάδη, «Η Προστασία της Εργασίας δεν φταιει για την Ανεργία», Οικονομικός ταχυδρόμος (Ιούλιος 1999) τ.2359.
3. Τ.Αναστασιάδη «Από τη Λισσαβόνα στο...Ναύπλιο», Οικονομικός Ταχυδρόμος (Ιανουάριος 2003) τ.2541.
4. Ν. Βαίου, Μ.Στρατηγάκη, Ζ. Χρονάκη, «Αμειβόμενη Εργασία στο σπίτι: μια γυναικεία δουλειά και μια ιδεολογία», Σύγχρονα θέματα, Αθήνα, 1991.
5. Μ. Βασιλείου, «Η Ανισότητα της Ισότητας», Οικονομικός ταχυδρόμος, τ.34
6. Σ. Βουτυράς, «Η Γυναίκα στη μισθωτή Εργασία», Παπαζήσης. Αθήνα 1981
7. Β. Γαλατά «Το επίπεδο κατάρτισης, ή απασχόληση και η επαγγελματική εξέλιξη των γυναικών», ΓΣΕΕ (Φεβρουάριος 1996)
8. Α.Δεδουσόπουλος. «Θεωρίες της ανεργίας ,η κρίση στην αγορά εργασίας, ρύθμιση-ευελιξίες-απορρύθμιση», Γ.Δαρδανός εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα 2000.
9. Τ. Δουλκέρη, «Ισότητα των δύο φύλων στις εργασιακές σχέσεις», Παπαζήσης, Αθήνα 1994.
10. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, «Απασχόληση-Ανεργία ετος 2001», Αθήνα, Αύγουστος 2002.
11. Ευρωπαϊκή Επιτοπή «Ίσες ευκαιρίες για τις γυναίκες και τους άνδρες στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Ετήσια Έκθεση 2000, Λουξεμβούργο 2001
12. ΙΝΕ-ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Η Ελληνική οικονομία και η απασχόληση» Ετήσια έκθεση 2000, δυο εκθέσεις, Αθήνα 2000.

13. ΙΝΕ-ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Η Ελληνική οικονομία και η απασχόληση», Ετήσια έκθεση 2001. Τρεις εκθέσεις, Αθήνα 2001.
14. ΙΝΕ-ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ. «Η Ελληνική οικονομία και η απασχόληση», Ετήσια έκθεση 2002, τεσσέρις εκθέσεις, Αθήνα 2002.
15. ΙΝΕ-ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «ΟΝΕ, Ανταγωνιστικότητα και διαρθρωτικές αλλαγές», δώδεκα μελέτες, Αθήνα 2000.
16. Μαρία Ζερβού, «Η Ανεργία στις Γυναίκες», Ισότητα και φύλο, τ. 7-8 Νοέμβριος, 1987
17. Η.Ιωακείμογλου- Δ.Κατσορίδας «Η μείωση του χρόνου εργασίας και η ανεργία», Περιοδικό ΙΝΕ/ΓΣΕΕ «ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ», (το ειδικό), Απρίλιος 1995, τ.2
18. Η.Ιωακείμογλου- Α.Καρασαβόγλου- Δ.Κατσορίδας- Χ.Ναζάκης- Μ.Χλέτσος, «Ανεργία Μύθοι και πραγματικότητα», εκδόσεις Εναλλακτικές, Αθήνα 8 δοκίμια, Αθήνα 1998.
19. Κ.Κανελλόπουλος, Νέα τεχνολογία: «Εκπαίδευση των γυναικών και η θέση τους στην αγορά εργασίας», Αθήνα 1989
20. Θεόδωρου Κατσανέβα, «Σύγχρονες Πολιτικές Καταπολέμησης της ανεργίας», Οικονομικός ταχυδρόμος (Αύγουστος 1999), τ. 2361.
21. Χρ.Κάτσικας και Α.Γιαννετοπούλου, «Η Γυναίκα στην Εκπαίδευση και την Απασχόληση», Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, 1993, τ.23-24.
22. Δ.Κατσορίδας «Νέες τεχνολιγίες και απασχόληση» Εναλλακτικές εκδόσεις Ρωγμή, Αθήνα 1998.
23. Δ.Κατσορίδας «Φασόν, ζωή και δουλειά με το κομμάτι», περιοδικό θέσεις (Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1994) τ.48.
24. Κέντρο ερευνών για θέματα ισότητας, «Βασικές μεταβολές στην κατάσταση απασχόλησης των γυναικών: 1993-1999», Αθήνα 2000.
25. Κέντο ερευνών για θέματα ισότητας «Οι συνθήκες της γυναικείας απασχόλησης στην Ελλάδα: 1980-2000, Αθήνα 2001.
26. Α.Κιντής-Ε.Πουρναράκης, «Αρχές Οικονομικής Ανάλυσης», εκδόσεις Σπίλιας, Αθήνα 1993.

27. Γ.Κρητικίδης «Δομή της απασχόλησης και αγορά εργασίας στην Ελλάδα» ΙΝΕ/ΓΣΕΕ «Ενημέρωση» (Δεκέμβριος 2000) τ.66.
28. Γ.Κρητικίδης- Η.Ιωακειμόγλου «Σταθερή η ανεργία των ανδρών, αυξάνεται η ανεργία των γυναικών» ΙΝΕ/ΓΣΕΕ «Ενημέρωση» (Οκτώβριος 1997) τ.29.
29. Άγγελος Κωβαίος «Το φάντασμα της ανεργίας πάνω από την Ευρώπη», Οικονομικός ταχυδρόμος τ.2489.
30. Βούλα Λαμπροπούλου, Μαριζέττα Γεωργουλέα, «Οι ρόλοι των φύλων μέσα από την εκπαίδευση», Σύγχρονη Εκπαίδευση, (Μάιος – Ιούνιος 1989) τ.46.
31. Γιάννη Μαρίνου, «Ταχύτερη Οικονομική ανάπτυξη για την καταπολέμηση της ανεργίας», τ.2393.
32. Δ.Παυλάκου, «Το είδωλο του καθρέφτη της». Προσέγγιση της κοινωνικής θέσης της γυναίκας στην Ελλάδα, εκδόσεις Ρήσος, Αθήνα 1991.
33. Δημήτρης Πεπελάσης, «Ανεργία, Εκπαίδευση και Εγκληματικότητα» , τ.2371.
34. Γεωργία Πετράκη, «Η ανεργία μετατρέπει τις κοινωνικές σχέσεις», Εργασία Μάιος – Ιούνιος 1997.
35. Α.Ραφιά «Που απασχολείται σήμερα η ελληνίδα», Οικονομικός ταχυδρόμος 1999,τ.34
36. Συντακτική Επιτροπή, «Εφιαλτική επιδείνωση της ανεργίας στην Ελλάδα», τ.2374.
37. Δ.Γ Τσαούσης, «Η κοινωνία του ανθρώπου», Gutenberg, Αθήνα 1983
38. Κ.Τσουκαλής, «Κράτος, Κοινωνία, Εργασία στη μεταπολεμική Ελλάδα», Θεμέλιο Αθήνα 1986
39. Μ.Φραγκάκη «Η Ελληνίδα εργαζόμενη Δεύτερης Ταχύτητας», Οικονομικός ταχυδρόμος (Φεβρουάριος 2000) τ. 2389.

## **Ξενογλώσση**

1. European Social Statistics- Labour force Survey results 2000
2. Eurostat yearbook 2002 (The statistical guide to Europe) Data 1990-2000
3. Euro-Indicator news release (1 April 2003)
4. Le Monde. Fr, jeudi 22 Mars 2001
5. OECD employment outlook, July 2002 organization for economic co-operation and development.
6. OECD economic outlook, December 2002 organization for economic co-operation and development.

# Πίνακας Περιεχομένων

<b>ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ .....</b>	<b>1</b>
<b>ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....</b>	<b>2</b>
<b>Κεφ.1:ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ .....</b>	<b>4</b>
1.1 Οι μορφές και τα αίτια της ανεργίας .....	4
1.2 Η ανεργία στην Ελλάδα και την Ε.Ε .....	11
1.3 Οι κοινωνικές επιπτώσεις της ανεργίας.....	19
<b>Κεφ.2: Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ.....</b>	<b>30</b>
2.1 Οι γυναίκες το πιο "φτηνό" τμήμα της εργατικής τάξης .....	30
2.2 Η ανεργία των γυναικών στην Ελλάδα και στην Ε.Ε. ....	37
2.3 Οι γυναίκες στην ευμετάβλητη αγορά εργασίας .....	44
<b>Κεφ.3: Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ .....</b>	<b>50</b>
3.1 Η αντιμετώπιση της ανεργίας γενικά και ειδικά στις γυναίκες.....	50
3.2 Η αντιμετώπιση της ανεργίας των γυναικών στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση .....	57
<b>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....</b>	<b>60</b>
<b>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....</b>	<b>62</b>

**Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Ηπείρου  
Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας**

Τμήμα Λογιστικής

Πτυχιακή Εργασία

**Η Ανεργία των Γυναικών  
στην Ευρωπαϊκή Ένωση  
αίτια και πολιτικές αντιμετώπισης**

**Εισηγητής:**

Δρ. Ναζάκης Χάρης  
Επικ. Καθηγητής

**Επιμέλεια:**

Ρηγούτσου Αικατερίνη  
Α.Μ. 541



Πρέβεζα 2003